

PLAN OCHRONY PARKU KULTUROWEGO KAZIMIERZ ZE STRADOMIEM W KRAKOWIE

ETAP III: SYNTEZA PLANU OCHRONY

AUTORZY

DR N. HUM., MGR INŻ. ARCH. JERZY WOWCZAK

DR ANDRZEJ SIWEK

DR INŻ. ARCH. URSZULA FORCZEK-BRATANIEC

MGR INŻ. ARCH. KRAJ. PAULINA NOSALSKA

MGR INŻ. ARCH. KRAJ. ALEKSANDRA RYKACZEWSKA

MGR HIST. ROMAN MARCINEK

PROF. DR HAB. INŻ. ARCH. ZBIGNIEW MYCZKOWSKI

REDAKCJA

DR N. HUM., MGR INŻ. ARCH. JERZY WOWCZAK

MGR INŻ. ARCH. KRAJ. ALEKSANDRA RYKACZEWSKA

Spis treści

Wstęp	3
Park Kulturowy	6
Co to jest Park Kulturowy	6
Co to jest Plan ochrony Parku Kulturowego	6
Cel sporządzenia Planu Ochrony Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem	7
Części składowe Planu Ochrony Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem	7
Metoda opracowania Planu Ochrony Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem	9
Podział krajobrazu Kazimierza i Stradomia na elementy podstawowe wraz z uzasadnieniem kryterium podziału	11
Waloryzacja obszaru Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem pod względem historycznym i współczesnym	12
Analiza SWOT obszaru planowanego parku kulturowego	14
Wybrane wytyczne ogólne ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego	15
Wskazania w sferze ochrony konserwatorskiej	15
Wskazania w sferze ochrony wartości krajobrazowych	16
Wskazania w zakresie urbanistyki	17
Wskazania w sferze architektury i budownictwa	17
Wskazania w sferze infrastruktury i komunikacji	18
Wskazania w sferze gospodarowania i kształtowania zieleni	19
Wskazania w sferze kształtowania ładu przestrzennego i estetyki	20
Wskazania w sferze polityki informacyjnej	21
Wskazania w sferze społecznej	21
Wytyczne szczegółowe w zakresie WAK i ciągów	22
Wykaz działań szczegółowych w poszczególnych ZWAK w formie materiału operacyjnego	26
Podsumowanie	31
ANEKS DO SYNTEZY	36
Wytyczne do uchwały Rady Miasta Krakowa w sprawie utworzenia parku kulturowego pod nazwą Park Kulturowy Kazimierza ze Stradomiem w Krakowie – propozycje do zapisu w zakresie zakazów, nakazów i ograniczeń	36
Wytyczne do przyszłych aktualizacji mpzp	42
TABELA integracji ustaleń mpzp i wytycznych planu ochrony Parku Kulturowego	45

Wstęp

Przestrzeń proponowanego Parku Kulturowego kształtuje suma trwających przez stulecia przemian i nawarstwień: społecznych, architektonicznych, krajobrazowych. Zmiana koryt rzek, budowa lokacyjnego miasta, formowanie się społeczności... To wszystko trwało wieki. Wieki, o których złożoności często zapominamy. Dla wielu Kazimierz to tylko miasto żydowskie i procesja ku czci św. Stanisława. Stradom – ruchliwa ulica będąca przedpołem Wawelu. Łąka św. Sebastiana? Nie słyszałem. To, że obszar ten posiada ogromną, wnikliwą literaturę przedmiotu nie znaczy, że jest ona znana. Nie turystom, oni są krótkotrwałymi użytkownikami przestrzeni miejskiej, ale mieszkańcom.

| 3

Granice opracowania – Park Kulturowy Kazimierz ze Stradomiem w Krakowie

Teren opracowania Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem obejmuje kilka odmiennych w charakterze obszarów. Oprócz wskazanego w nazwie Kazimierza, będącego niegdyś autonomiczną jednostką osadniczą i Stradomia w postaci przedmieścia rozwiniętego na brzegu dawnej

rzeki, zawiera w sobie Bulwary Wiślane i teren znajdujący się kiedyś pomiędzy granicą Kazimierza a dawną Wisłą. To zróżnicowanie niegdyś odrębnych struktur powoduje, że teren ten stanowi mozaikę części o różnym charakterze, genezie i sposobie zagospodarowania. Dotychczas opracowywane Park Kulturowy Stare Miasto, czy Park Kulturowy Nowa Huta posiadały spójny charakter, podkreślony centralną przestrzenią publiczną. W przypadku Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem mamy zestaw odmiennych przestrzeni, połączonych i jednocześnie rozdzielonych ciągami komunikacyjnymi o różnej intensywności. Co więcej teren ten jest areną intensywnych procesów inwestycyjnych. Jest w trakcie gruntownych przemian, a niektóre jego fragmenty zyskują - w wyniku przebudów, formę zmieniającą dotychczasowe warunki widokowe.

Z uwagi na znaczne zaniedbanie terenu i nawarstwienie elementów przypadkowych, zastosowano dodatkowe kryterium oceny, jakim jest stopień skażenia widoku. Poprzez skażenie widoku rozumie się nawarstwienie elementów negatywnych, wynikających z zaniedbania i przypadkowości lokalizacji wyposażenia, infrastruktury czy innych elementów użytkowych. Ocena ta nie jest związana z substancją budującą wnętrze, ale z jej wierzchnią warstwą, w postaci stanu elewacji i nawierzchni oraz z elementami narosłymi w trakcie użytkowania tych przestrzeni, w wyniku braku kontroli i właściwego zarządzania, takimi jak: chaotyczna mała architektura, zaniedbana zieleń, obecność reklam, nadmiar znaków drogowych oraz przypadkowe lokalizacje miejsc parkowania i postoju samochodów.

Krajobraz kulturowy ma charakter dynamiczny. Odzwierciedla zmiany systemu gospodarowania przestrzenią oraz sposoby eksploatacji danego terenu w związku z ewoluującymi potrzebami i możliwościami kreatywnymi człowieka. O jego fizjonomii decyduje suma nawarstwień dziejowych, będących materialnym zapisem procesów przeszłych i aktualnie trwających, wynikających z nieustannego realizowania potrzeb zbiorowości i jednostek. Proces ten nigdy się nie kończy, a można zaryzykować twierdzenie, że w czasach współczesnych gwałtownie przyspieszył. Uprawa (czyli świadome kształtowanie zmian, zarządzanie zmianą), jest nieodzownym działaniem w sferze krajobrazu. Zidentyfikowanie wartości umożliwia podejmowanie owej uprawy krajobrazu w celu zachowania cech wyróżniających, decydujących o wyjątkowości i znaczeniu kulturowym obszaru.

Krajobraz kulturowy obszaru w granicach Parku Kulturowego Kazimierza ze Stradomiem w Krakowie podlegał i podlega przemianom w perspektywie historycznej i współczesnej. Dostrzegamy jednak dominację form zagospodarowania terenu, które mają charakter historyczny, decydują o zabytkowym obliczu krajobrazu. Cechy te przesądzają o wyjątkowej wartości obszaru, o atrakcyjności krajobrazu, o potencjale gospodarczym w wymiarze turystycznym i kulturowym. W obszarze opracowania mamy do czynienia z pięcioma wyraźnymi fazami przekształceń historycznych i kolejnymi fazami, stanowiącymi pomost między przeszłością, a współczesnością:

1. faza przedlokacyjna, kształtująca zręby osadnictwa w rejonie opracowania,
2. średniowieczno-nowożytna historia miasta handlowego, lokowanego przez Kazimierza Wielkiego (część badaczy, w tym B. Krasnowolski akcentują w tym okresie, jako autonomiczny rozdział w dziejach miasta, czas szczytowego rozkwitu u schyłku średniowiecza)¹,
3. okres stagnacji i regresu rozwojowego od „potopu” szwedzkiego, do rozbiorów,
4. satelitarna dzielnica Krakowa, podlegająca różnym ograniczeniom i unifikacji, ale też otrzymująca nowe szanse, wynikające z połączenia miast (1791/1800–1939),

¹ B. Krasnowolski, *Ulice i place krakowskiego Kazimierza*, Kraków 1992, s. 15 – 17.

5. tragiczna cezura drugiej wojny światowej i hitlerowska eksterminacja kazimierskich Żydów, co zmieniło diametralnie sytuację znacznego obszaru dzisiejszego Parku Kulturowego, zarówno w sensie demograficznym, jak też własnościowym, kulturowym i funkcjonalnym; lata 1939–1945 przerywają organiczny ciąg rozwoju miasta/dzielnicy.

Dla obecnej postaci miasta mają znaczenie uwarunkowania historyczne, jednak znaczący wpływ wywarły procesy toczące się po drugiej wojnie światowej, które postrzegamy już w perspektywie historycznej. Można wskazać tu zasadnicze etapy przekształceń charakteru miasta:

6. lata PRL – zdegradowana dzielnica mieszkalna (1945 – 1989)²,
7. okres transformacji polityczno-kulturowo-ekonomicznej, ukształtowanie „mody na Kazimierz” (po 1990 - trwa).

Reasumując, każdy z wyodrębnionych (i scharakteryzowanych w II tomie opracowania) okresów historycznych pozostawił trwałe ślady w krajobrazie kulturowym obszaru. Zidentyfikowane w tomie III procesy przeszłe mają kluczowe znaczenie dla definiowania wartości obszaru oraz są kanwą dla wyznaczania celów działań ochronnych. Istotny jest także stan techniczny i jakość cywilizacyjna zabudowy historycznej, rzutująca na możliwości funkcjonalne i potrzeby adaptacyjne. Istotnym uwarunkowaniem jest fakt, iż zdecydowana większość mieszkalnej substancji budowlanej w omawianym obszarze pochodzi z drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX w.

Ze względu na znaczenie granic ochrony dla skuteczności i jakości tejże ochrony, wytyczenie granic poprzedziła dyskusja merytoryczna. Rozważano pięć wariantów wyznaczenia granic dla Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem. Jednym z założeń było stwierdzenie, iż ma to być część perspektywicznie planowanego i etapowo realizowanego „centralnego” parku kulturowego – Historyczne centrum Krakowa: Stare Miasto, Kazimierz ze Stradomiem oraz Podgórze. Docelowo koncepcja Parków Kulturowych powinna sięgać po Dębniki, Zwierzyniec (i teren dawnego projektowanego niegdyś Zwierzynieckiego Parku Kulturowego), a przede wszystkim Piasek, Kleparz i Wesołą, czyli obejmować miasto w granicach dziewiętnastowiecznego (a może lepiej międzywojennego) zasięgu rozwoju. Elementami, które wzięto pod uwagę, ustalając granice, były:

- uwarunkowania historyczno-krajobrazowe,
- granice wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,
- granice wpisu Pomnika Historii – zasięg wyznaczony w załączniku do Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 8 września 1994 r.,
- granice otuliny (strefy buforowej) wpisu UNESCO,
- granice historyczno-topograficzne – granice oparte na formach terenowych i trwałych przeszkodach, takich jak koryto Wisły czy nasyp linii kolejowej,
- granice wyznaczone w odniesieniu do podziału na wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, z uwzględnieniem widoków na zabytek i z zabytku, uwzględniające bloki zabudowy obrzeżnej w stosunku do zespołu historycznego, dla zabezpieczenia ewolucji „tła krajobrazowego”.

Wartości, które wyróżniają obszar Park Kulturowy Kazimierza ze Stradomiem to:

- zachowana w zasadzie historyczna kompozycja przestrzenna, która uległa relatywnie niewielkim przekształceniom,
- zharmonizowane nawarstwienia historyczne, w większości dobrze zachowane, pozwalające na interpretację faz oraz rewaloryzację,

² M. Murzyn – Kupisz, Kazimierz. Środkowoeuropejskie doświadczenie rewitalizacji, Kraków 2006, s. 121 – 143.

- liczne dzieła wybitnych twórców, architektów, architektów krajobrazu, budowniczych, ogrodników, rzeźbiarzy,
- obszar ten jest przedmiotem szczególnej troski konserwatorskiej, ma bogatą dokumentację studialno-konserwatorską i literaturę.

Park Kulturowy

Co to jest Park Kulturowy

Park kulturowy jest szczególną formą ochrony cennego krajobrazu historycznego, jest formą ochrony zabytków wprowadzoną w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. Istotą działań ochronnych jest identyfikacja i zdefiniowanie wartości, których owa ochrona ma dotyczyć. Identyfikacja wartości umożliwia następnie ich hierarchizację, waloryzację oraz określenie zagrożeń i procesów, którym owe wartości podlegają. Te ustalenia z kolei stają się podstawą diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego, a w szczególności krajobrazu kulturowego, który odzwierciedla syntezę zachodzących procesów. Dzięki tym ustaleniom można formułować zalecenia, zawarte w programie ochrony parku kulturowego.

Taka kolejność działań jest zgodna z wypracowaną metodą, doskonałą w sferze ochrony i zarządzania miejsc światowego dziedzictwa UNESCO oraz w oparciu o opracowania dla innych parków kulturowych, w tym szczególnie dla Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie³. Park kulturowy jest najwyższym wyrazem odpowiedzialności samorządu za powierzony mu obszar. Doświadczenia Gminy Miejskiej Kraków w ustanawianiu i zarządzaniu parkami kulturowymi należą do prekursorских w Polsce. Doświadczenia te pozwalają optymalizować działania na terenie miasta.

Co to jest Plan ochrony Parku Kulturowego

Plan ochrony Parku Kulturowego jest dokumentem samorządu Krakowa, określającym sposób gospodarowania: zarządzania i urządzania obszaru Kazimierza i Stradomia w celu ochrony, częściowej renowacji i „dobrej kontynuacji” (za profesorami: Juliuszem Żórawskim i Januszem Bogdanowskim) postaci jego krajobrazu kulturowego. Ten, jako wartość nadrzędna, przedmiot troski i ochrony, i równocześnie jako najbardziej dosłowny wizerunek tej części miasta – jest podmiotem planu ochrony. Plan jest próbą zdiagnozowania, prognozowania i ukierunkowania przemian krajobrazu. Nie jest analizą utrwalonego stanu aktualnego, statyczną oceną wartości i określeniem, równie statycznego, idealnego stanu docelowego, lecz próbą definiowania trwających procesów i ich konsekwencji.

Uchwała nr XVIII/363/19 Rady Miasta Krakowa z dnia 12 czerwca 2019 r. w sprawie ogłoszenia o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego pod nazwą Park Kulturowy Kazimierz ze Stradomem wskazuje, iż działanie to podejmuje się w związku z art. 16 ust. 1 i 1a ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 282 z późn. zm.). Celem działania jest przygotowanie uchwały Rady Miasta o powołaniu parku kulturowego. Zgodnie z art. 16 ust. 2 cytowanej ustawy „uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia”.

³ Z. Myczkowski, U. Forczek-Brataniec, K. Wielgus, *Plan ochrony Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie w kontekście ochrony i planowania krajobrazu miasta*, [w:] *Planowanie krajobrazu: wybrane zagadnienia*, red. E. Przesmycka, Lublin 2013, s. 38-60; A. Siwek, *Kraków – historyczny zespół urbanistyczny. Ku nowej deklaracji wyjątkowej uniwersalnej wartości miejsca światowego dziedzictwa i monitorowaniu zachowania atrybutów wartości*, [w:] *Wyjątkowa uniwersalna wartość, a monitoring dóbr Światowego Dziedzictwa*, red. B. Szmygin, Warszawa 2011, s. 84–115; B. Szmygin (red.). *Systemy wartościowania dziedzictwa: stan badań i problemy*, Lublin 2015.

Konieczność sformułowania planu ochrony dla parku kulturowego wynika z art. 16 ust. 3 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest wyrazem woli i determinacji samorządu co do ustanowienia bardziej precyzyjnych, niż wynikać to może z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zasad gospodarowania.

Cel sporządzenia Planu Ochrony Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem

Plan ochrony skutkuje prawnie poprzez dokument prawa miejscowego, jakim jest Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego – w tym przypadku zespół kilku takich planów⁴. Stanowi motywację i równocześnie uszczegółowienie zapisów w zakresie ochrony i kształtowania wizerunku miasta, jednak nie jest dokumentem tożsamym. Stanowi, dopuszczone prawem (ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), jego rozwinięcie i uszczegółowienie. Plan ochrony sporządzono w celu uzupełnienia zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresach, których nie uwzględniają, lecz i nie zakazują przewidziane ustawowo zasady planowania i zagospodarowania przestrzennego, wg których powstają. Plan uwzględnia - po raz pierwszy w takiej skali i zakresie - problem widoczności, zarówno na, jak i z obszaru, a także wewnętrzne powiązania widokowe oraz odpowiedzialności za ich utrzymanie, ochronę, korektę i właściwe kształtowanie.

Plan ochrony sumuje spostrzeżenia i wnioski, wynikające z badań archiwalnych, analiz oraz prac terenowych, dotyczących stanu, tempa i kierunków przemian obszaru opracowania – w postaci jednego, syntetycznego opracowania.

Plan jest próbą zrationalizowania stref oddziaływania decyzji konserwatorskich i architektoniczno-przestrzennych tak, aby były one spójne dla organicznie jednolitych fragmentów miasta (np. proponuje się traktowanie ulic i placów łącznie z elewacjami otaczających ich budynków a także dostępnymi z tychże ulic wnętrzami urbanistycznymi). Dlatego też metoda podziału na części elementarne oraz ich analiza jest odmienna od przyjętej dla sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Części składowe Planu Ochrony Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem

Cześć I

Ten fragment opracowania, dotyczący kwestii widokowych został wykonany wyprzedzająco, z myślą o pozyskaniu i analizie danych pozwalających na prawidłowe wyznaczenie granic ochrony. Kwestie widokowe były w kolejnych etapach rozwijane i uszczegółowiane. Obszar Kazimierza i Stradomia to teren o wyjątkowych walorach kompozycyjnych i widokowych. Kluczowe punkty, ciągi, osie i powierzchnie widokowe oraz elementy ekspozycji biernej w postaci dominant, subdominant, akcentów i przedpól widokowych powinny być obiektem szczególnej, najwyższej uwagi.

Cześć II

W tej części opracowania zawarto identyfikację wartości dziedzictwa kulturowego Kazimierza ze Stradomiem. Określono granice parku kulturowego, sprecyzowano podstawę opracowania, przywołano materiały wyjściowe. Na wstępie znalazła się analiza zasadności utworzenia parku

⁴ UCHWAŁA NR LXXXVIII/2145/17 RADY MIASTA KRAKOWA z dnia 8 listopada 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Kazimierz”. UCHWAŁA NR XCIII/2443/18 RADY MIASTA KRAKOWA z dnia 24 stycznia 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Stradom”. UCHWAŁA NR LXXXII/1240/13 RADY MIASTA KRAKOWA z dnia 11 września 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru "Bulwary Wisły".

kulturowego, określono cele utworzenia parku oraz scenariusze zjawisk związanych z utworzeniem lub zaniechaniem utworzenia tej formy ochrony. W części II opracowania zawarto zapis uwarunkowań historycznych i dynamikę ich nawarstwień. Poprzedza je część metodologiczna: metoda opracowania Planu ochrony Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem, kryteria określania typów wnętrz architektoniczno-krajobrazowych. W opracowaniu wykorzystano też funkcjonujące w planowaniu przestrzennym strukturalne jednostki urbanistyczne (Pierwsza Obwodnica, Kazimierz i Stradom, Śródmiejski Park Nadwiślański). Na podstawie przeanalizowanych danych dokonano identyfikacji wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (WAK) i zespołów wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (ZWAK). Określono ogólne zasady zagospodarowania terenów oraz zasady kształtowania zabudowy, uwarunkowania wynikające z ochrony środowiska przyrodniczego.

Omówiona została i przeanalizowana dotychczasowa ochrona walorów kulturowych, przyrodniczych i kształtowania krajobrazu Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem, ochrona planistyczna i dotychczasowe działania konserwatorskie (to Pomnik Historii i Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO). W tym samym rozdziale umieszczono zestawienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Studium historyczne Kazimierza i Stradomia zawiera stan dotychczasowych badań, określa uwarunkowania geologiczno-hydrologiczne. Poruszanie się w materii historycznej ułatwia kalendarium, w geograficznej – analiza przekształceń terenu w ujęciu map historycznych. Omówiono wydzielenia historyczno-przestrzenne, do których zaliczono: Kazimierz „chrześcijański”, Miasto Żydowskie, Stradom, Łąkę św. Sebastiana, Planty Dietlowskie, Plac na Groblach, Bulwary Wiślane, Dajwór, Kwartal św. Wawrzyńca. Dokonano kategoryzacji i analizy wnętrz ulicznych i placowych. Za ciągi kluczowe [CK] uznano: CK 1 ul. Bernardyńska, CK 2 ul. Skałeczna, CK 3 ul. Józefa, CK 4 ul. Starowiślna, CK 5 ul. Szeroka, CK 6 ul. Bożego Ciała, CK 7 ul. Stradomska, CK 8 ul. Krakowska, CK 9 ul. Rybaki, CK 10 ul. Podgórska. Pozostałe zaliczono do ciągów charakterystycznych [CC] i uzupełniających [CU]. Tom kończą: podstawa źródłowa, wykaz map i planów oraz wybrana bibliografia.

Część III

Zawiera podsumowanie, stanowiące faktyczny zapis strategii ochrony i zarządzania parkiem kulturowym, opracowane na podstawie dogłębnej diagnozy wartości i analizy zachodzących procesów przemian w krajobrazie kulturowym wyodrębnionego obszaru. Identyfikacja tych cech pozwoliła na formułowanie celów ochrony i jest powodem wprowadzenia ustawowej formy ochrony zabytków, jaką jest park kulturowy. Identyfikacja procesów przeszłych i aktualnie trwających wraz z określeniem kierunku przemian krajobrazu kulturowego daje podstawę do kształtowania polityki ochrony.

Analiza procesów przeszłych i aktualnie trwających wraz z określeniem kierunku przemian była wstępem do waloryzacji obszaru Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem pod względem historycznym i współczesnym. Dynamikę zależności uwarunkowań procesów przeszłych i współcześnie działających ukazuje analiza SWOT, gdzie – upraszczając – można procesy przeszłe uznać za te, które mają zasadnicze znaczenie dla stron mocnych i słabych, a procesy, które zostały zainicjowane współcześnie, wyrażają się w szansach i zagrożeniach. Choć oczywiście nie można ignorować bardziej złożonej struktury zapisów SWOT. Ujęty tabelarycznie materiał oraz analiza SWOT obszaru planowanego parku kulturowego pozwoliły na sformułowanie - wynikających z oceny wartości - wytycznych w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego. Wskazania dotyczą ochrony konserwatorskiej, urbanistyki, architektury i budownictwa, infrastruktury i komunikacji, kształtowania walorów widokowych, gospodarowania i kształtowania zieleni, kształtowania ładu

przestrzennego i estetyki, polityki informacyjnej i wreszcie problemów w sferze społecznej. Zorientowanie się w złożoności wyzwań ułatwia identyfikacja przykładowych problemów z obszaru Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem. Dla poszczególnych WAK i ciągów Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem sformułowano szczegółowe wytyczne. Ich synteza dała wykaz działań szczegółowych w poszczególnych ZWAK (już w formie materiału operacyjnego). Podsumowaniem są wytyczne do uchwały Rady Miasta Krakowa o utworzeniu Parku Kulturowego oraz do mpzp na obszarze objętym parkiem kulturowym, a także do przyszłych aktualizacji mpzp.

Odrębny zeszyt stanowi niniejsza synteza.

Metoda opracowania Planu Ochrony Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem

Plan ochrony Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem zrealizowano w oparciu o bogate i sprawdzone przez zespół wykonawców plany dotychczas zrealizowane i w dużej mierze uznane jak opracowania wzorcowe w skali kraju⁵. Metoda opracowania bazuje przede wszystkim na autorskiej metodzie Profesora Janusza Bogdanowskiego – jednostek i wnętr architektoniczno-krajobrazowych (JARK-WAK) i jest wzbogacona w planach ochrony parków kulturowych o autorskie uzupełnienia, wprowadzone przez Krzysztofa Wielgusa w projekcie Planu ochrony Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie (elementy waloryzacji, modele krajobrazowe), jak też autorską metodę analizy widokowej (Urszula Forczek-Brataniec, Paulina Nosalska). Również w studium historycznym, analizie SWOT, syntezach planistycznych i tabelach integracji wytycznych (odpowiednio: Roman Marcinek, Andrzej Siwek, Jerzy Wowczak, Aleksandra Rykaczewska, Zbigniew Myczkowski w planach dla Parków Kulturowych: Nowej Huty w Krakowie i Krupówek w Zakopanem) – wzbogacono aparat metodyczny o elementy, które w obecnie prezentowanym tu planie otrzymały kolejną, jeszcze bardziej udoskonaloną odsłonę.

Zespoły wnętr architektoniczno-krajobrazowych ZWA-K są podstawowymi obszarami, w oparciu o które określono typy i sposoby działań, niezbędne dla ochrony i właściwego kształtowania krajobrazu, dla osiągnięcia założeń ustawowych parku kulturowego. Częściami elementarnymi ZWA-K są wnętr architektoniczno-krajobrazowe; związkami wyższego rzędu niż ZWA-K są modele architektoniczno-krajobrazowe, jednak działania Planu ochrony Parku Kulturowego przypisane są wyłącznie obszarom wydzielonym i określonym jako ZWA-K.

Wydzielenia ZWA-K nie są tożsame z podziałami administracyjnymi ani tradycyjnymi nazwami miejscowymi, czy też nazwami ulic. Są zbliżone do nich, jednak lepiej oddają jedność, typowość i charakterystykę problemów ochrony, kształtowania oraz zarządzania na poszczególnych obszarach wydzieleni. Zespoły wnętr architektoniczno-krajobrazowych (ZWA-K) wydzielone zostały zgodnie z rozkładem intensywności i proporcjami występowania w nich typów wnętr architektoniczno-krajobrazowych (WA-K).

Wnętrza AR-K to obszary elementarne, określone fizyczną dostępnością widokową (możliwością lub niemożnością obserwacji wzrokowej sąsiedztwa wnętrza, ograniczonego całkowicie lub częściowo nieprzejrzystymi ścianami. Przy określeniu typów WA-K, a w ślad za tym – przy podziałach terenu na ZWA-K, brano rozkład i intensywność występowania charakterystycznych cech krajobrazu.

⁵ Począwszy od Planu Ochrony Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie (2011, r., nagroda Miasta Krakowa za najlepsze opracowanie w dziedzinie nauki techniki w roku 2013), Plan Ochrony Parku Kulturowego Nowa Huta w roku 2016 i Plan Ochrony Parku Kulturowego obszaru ulicy Krupówki w Zakopanem 2017-18.

Jako kryteria dla wyodrębniania nie tylko wnętrz architektoniczno-krajobrazowych, (WAK), ale również ich zespołów (ZWAK) – przyjęto wiodące postaci składowych krajobrazu miejskiego – od struktur i form zabudowy, poprzez przestrzenie publiczne i reprezentacyjne, aż po publiczne przestrzenie zielone. Zastosowano następujące kryteria określania typów wnętrz:

- I. Cechy struktury zabudowy
 - 1. Stopień domknięcia kwartału
 - 2. Stopień zdefiniowania i harmonia podziałów wnętrza kwartału
 - 3. Proporcje zabudowy i terenów biologicznie czynnych w obrębie kwartału
 - 4. Proporcje powierzchni kwartałów do wysokości zabudowy
- II. Cechy formy zabudowy
 - 1. Proporcje brył
 - 2. Proporcje powierzchni okien, witryn, balkonów do powierzchni elewacji
 - 3. Wysokość kondygnacji
 - 4. Formy dachów
 - 5. Nasycenie detalami architektonicznymi
- III. Cechy przestrzeni publicznych – komunikacyjnych i reprezentacyjnych
 - 1. Przeznaczenie wg założeń pierwotnych
 - 2. Zwartość i kulisowość ścian
 - 3. Proporcje szerokości traktu i wysokości zabudowy
 - 4. Proporcje występowania sekwencyjności wnętrz
 - 5. Występowanie zamknięć perspektywicznych
 - 6. Występowanie otwarć widokowych
 - 7. Stopień integralności placów i/lub ulic
- IV. Cechy przestrzeni publicznych – zielonych
 - 1. Występowanie i jakość kompozycji krajobrazowej
 - 2. Jakość składu gatunkowego
 - 3. Przeznaczenie pierwotne

| 10

Pewnym *novum* w stosunku do wcześniej opracowanych przez zespół planów są odniesienia do jednostek urbanistycznych⁶.

Zespół wnętrz architektoniczno-krajobrazowych to obszar zawierający wnętrza do siebie podobne. Przy analizie krajobrazowej najistotniejsze jest podobieństwo formy, kompozycji – a więc postaci wnętrz. W nich bowiem zapisana jest geneza, przeszłość, wszelkie przemiany. Pod względem postaci, wyglądu, wnętrza ulic różnią się jednak zasadniczo od wnętrz placów, te zaś – od podwórek czy ogrodów śródblokowych. Tak więc, w ramach jednego ZWAK podobne są między sobą ulice, podwórka, ogrody itp. Będą one oczywiście nieco różne od ulic, placów czy ogrodów z innego ZWAK. Różnice pomiędzy zespołami wynikają wprost z uwarunkowań lokalizacyjnych, z historii, ekonomii, warunków społecznych itp. Dla określenia ZWAK konieczne było rozpoznanie terenu, z wykorzystaniem współczesnych i historycznych map, niezwykle bogatej ikonografii, zdjęć

⁶ Obszar opracowania znalazł się w trzech jednostkach urbanistycznych, zidentyfikowanych i opisanych w dokumencie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Krakowa” z 2014 r.

lotniczych i wszelkich dostępnych opracowań katalogowo-porównawczych, w których ujęto różne typy i aspekty krajobrazu miasta.

Podział krajobrazu Kazimierza i Stradomia na elementy podstawowe wraz z uzasadnieniem kryterium podziału

Zidentyfikowano 10 zespołów wewnątrz architektoniczno-krajobrazowych, a w nich 39 wewnątrz architektoniczno-krajobrazowych (WAK). *Novum* w zakresie metodyki planu ochrony było wyodrębnienie WAK-ów w postaci ciągów ulic, jako elementów „zszywających” wydzielenia ZWAK-ów kwartałów urbanistycznych czy zespołów WAK, związanych z klasztorami i ich otoczeniem, placami, fragmentami bulwarów, czy innych elementów kostiumu urbanistyczno-architektonicznego.

Po identyfikacji ZWAK powrócono do jednostek WAK i nadano im ujednoliconą numerację, uwzględniającą numer ZWAK (liczba rzymska) i WAK (liczba arabska) w jego obrębie. W oddzielnym zbiorze zidentyfikowano wszystkie wnętrza ulic i placów w łącznej liczbie – 67.

ZWAK I Port na Wiśle:

- I.1 Zakole Wisły
- I.2 Plac Na Groblach
- I.3 Podzamcze

ZWAK II Bulwary i mosty

- II. 1 Rybaki
- II.2 Bulwar Inflancki Pn
- II.3 Bulwar Inflancki Pd
- II.4 Bulwar Kurlandzki

ZWAK III Stradom

- III.1 Bernardyni
- III. 2 Misjonarze
- III.3 Bożogrobcy
- III.4 Piekiełko
- III.5 Koletki
- III.6 Nadwiślan

ZWAK IV Łąka św. Sebastiana

- IV.1 Starowiślna
- IV.2 Świętego Sebastiana

ZWAK V Planty Dietlowskie

- V.1 Wrzesińska
- V.2 Berka Joselewicza
- V.3 Dietla Pn
- V.4 Dietla Pd

ZWAK VI Dajwór

- VI.1 Dajwór
- VI.2 Halicka

ZWAK VII Oppidum Iudaeorum

- VII.1 Szeroka
- VII.2 Bawół
- VII.3 Plac Nowy
- VII.4 Miodowa
- VII.5 Brzozowa

ZWAK VIII Kwartal św. Wawrzyńca

- VIII.1 Zajeźdnia
- VIII.2 Gazownia
- VIII.3 Elektrownia

ZWAK IX Kazimierz

- IX.1 Skałka
- IX.2 Augustianie
- IX.3 Piekarska
- IX.4 Skawińska
- IX.5 Krakowska Zach
- IX.6 Krakowska Wsch
- IX.7 Bożego Ciała
- IX.8 Wolnica
- IX.9 Bonifratrzy
- IX.10 Mostowa

Waloryzacja obszaru Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem pod względem historycznym i współczesnym

Podział na podstawowe części składowe krajobrazu Parku Kulturowego Kazimierza ze Stradomiem - wnętrza architektoniczno-krajobrazowe oraz skategoryzowane wnętrza uliczne i placowe⁷ - stworzył sieć, pozwalającą na łączną ocenę obszarów pod względem ich wartości historycznych i współczesnych.

| 12

W przypadku wartości historycznych są to:

- **stan:** bardzo dobry // dobry // zaniedbany // zdekompletowany // stan nadingerencji // zdezastowany,
- **czytelność układu:** bardzo czytelny // czytelny // czytelny z przekształceniami // czytelny śladowo // nieczytelny,
- **jednorodność układu:** jednorodny // jednorodny z ingerencjami // nawarstwiony.

Waloryzując obszar Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem pod względem historycznym zastosowano gradację od HIST1 do HIST 4.

W przypadku wartości współczesnych są to:

- **wartości funkcjonalne:** najwyższe // wysokie // średnie // mierne // niskie,
- **wartości formalne** (estetyczne): najwyższe // wysokie // średnie // mierne // niskie,
- **wartości widokowe** (w tym jakość, rozległość, głębokość widoków),
 - ekspozycja czynna **EC:** najwyższe // wysokie // średnie // mierne // niskie // brak,
 - ekspozycja bierna **EB:** najwyższe // wysokie // średnie // mierne // niskie // brak,
- **wartości przyrodnicze:** najwyższe // bardzo wysokie // wysokie // średnie // mierne // niskie // brak,
- **chłonność krajobrazowa** (czyli stopień możliwości wprowadzania współczesnych realizacji bez szkody dla całości widoku): najwyższe // wysokie // średnie // mierne // niskie // brak.

Waloryzując obszar Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem pod względem współczesnym zastosowano gradację od WSP1 do WSP4.

Dla krajobrazu Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem określono też kierunki trwających przemian. Jest to syntetyczna diagnoza tego, co na naszych oczach dzieje się z danym zespołem wnętrza. Określono cztery typy kierunków przemian:

- **KONTYNUACYJNY** – oznacza całokształt zjawisk wskazujących na twórczą kontynuację funkcji historycznych, dbałość o formę i strukturę wszystkich elementów składowych wnętrza (budowli, dróg, zieleni itp.),
- **ZACHOWUJĄCY** – oznacza zjawiska, które kształtują ogólnie zachowanie formy i substancji, lecz w sposób nieingerencyjny lub oportunistyczny; zazwyczaj wiąże się to z odstępniem od funkcji historycznych i ograniczoną dbałością o stan krajobrazu,
- **METAMORFICZNY** – oznacza zjawiska, które kształtują krajobraz w szybki i gwałtowny sposób, co często wiąże się z realizowanymi adaptacjami i przekształceniami. Nie sposób dziś jednoznacznie ocenić tych przemian. Model określa sam fakt zaistnienia i tempa,
- **DEGRADACYJNY** – oznacza zjawiska, które kształtują krajobraz w sposób jednoznacznie negatywny.

⁷ Ciągi kluczowe [CK], Ciągi charakterystyczne [CC], Ciągi uzupełniające [CU], Ciągi pozostałe [CP], Ciągi bulwarowe [CB].

Przykładowy fragment tabeli

Waloryzacja obszaru Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem pod względem historycznym i współczesnym

NR	WAK	WARTOŚCI HISTORYCZNE				WARTOŚCI WSPÓŁCZESNE							KIERU- NEK 13 PRZE- MIAN
		stan	czytelność układu	jednorod- ność układu	rodzaj warto- ści	wartości funkcyj- nalne	warto- ści for- malne	wartości wido- kowe		wartości przyrodni- cze	chłonność krajobra- zowa	rodzaj warto- ści	
I.1	Zakole Wisły	dobry	b. czytelny	nawar- stwiony	HIST 3	wysokie	mierne	najwyż- sze	wysokie	średnie	brak	WSP 2	META- MOR- FICZNY
I.2	Plac Na Groblach	dobry	b. czytelny	nawar- stwiony	HIST 2	najwyższe	średnie	średnie	średnie	średnie	niska	WSP 2	ZACHO- WUJĄCY
I.3	Podzamcze	Dobry	czyt. z przekoszt.	nawar- stwiony	HIST 2	średnie	średnie	najwyż- sze	średnie	brak	średnia	WSP 2	ZACHO- WUJĄCY
II. 1	Rybaki	b. do- bry	czytelny	nawar- stwiony	HIST 1	najwyższe	średnie	najwyż- sze	wysokie	wysokie	brak	WSP 2	ZACHO- WUJĄCY
II.2	Bulwar Inflancki Pn	dobry	b. czytelny	jedno- rodny	HIST 1	najwyższe	wysokie	najwyż- sze	najwyż- sze	wysokie	brak	WSP 2	ZACHO- WUJĄCY
II.3	Bulwar Inflancki Pd	dobry	b. czytelny	jedno- rodny	HIST 1	najwyższe	wysokie	wysokie	średnie	wysokie	niska	WSP 2	ZACHO- WUJĄCY
II.4	Bulwar Kurlandzki	dobry	b. czytelny	jedno- rodny	HIST 1	wysokie	wysokie	najwyż- sze	średnie	wysokie	niska	WSP 2	ZACHO- WUJĄCY
III.1	Bernardyni	dobry	b. czytelny	jedno- rodny z ingeren- cjami	HIST 1	najwyższe	wysokie	najwyż- sze	najwyż- sze	wysokie	niska	WSP 2	ZACHO- WUJĄCY

Analiza SWOT obszaru planowanego parku kulturowego

Analiza SWOT⁸ to technika porządkowania i prezentowania uwarunkowań pozytywnych i negatywnych w danej sprawie, chętnie stosowana w zarządzaniu, w budowaniu strategii i planów działania. To faktycznie jedna z najpopularniejszych heurystycznych technik analitycznych, służąca do porządkowania informacji. SWOT pozwala zhierarchizować dane i dostrzec najistotniejsze zależności między zachodzącymi i potencjalnymi procesami. Analiza SWOT weszła do kanonu opracowań dotyczących parków kulturowych. W przypadku Kazimierza ze Stradomiem, jako obszaru poddanego obecnie szczególnie aktywnej i eskalującej konkurencji racji i wartości, analiza SWOT jest narzędziem ukazującym obraz wielostronnie, co sprzyja obiektywizacji wniosków zarządczych. Z tego też względu przeprowadzono analizę wielopoziomową:

- **obszar Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem, jako przedmiot ochrony** wartości zabytkowe i kulturowe) – odzwierciedlenie procesów przeszłych we współczesności,
- **obszar Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem, jako zespół funkcjonalny** /kwestie środowiskowe, społeczne oraz techniczno-infrastrukturalne/ - relacja z aktualnymi procesami aktywnymi w obszarze Parku Kulturowego,
- **obszar Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem, w kontekście sprawowania ochrony dziedzictwa kulturowego** (system stanowionej ochrony konserwatorsko – krajobrazowej oraz szans i zagrożeń związanych z utrzymaniem lub zaniechaniem założeń ochronnych) – odniesienie do potencjalnych przyszłych procesów kształtujących oblicze dzielnicy.

Z analizy SWOT wynika, że skuteczna ochrona wartości historycznych, kompozycyjnych i zabytkowych obszaru Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem musi opierać się na założeniach:

- Wartości historyczno-kulturowe Kazimierza ze Stradomiem są zróżnicowane i nierównomiernie rozmieszczone. Współtworzą je obiekty ikoniczne najwyższej klasy artystycznej i zabytkowej, takie jak kościoły Kazimierza, synagogi i kirkut miasta żydowskiego, zabudowa centralnej partii Stradomia (wzdłuż ulicy Stradom) z zespołami klasztornymi Bernardynów i Misjonarzy, zabudowa historycznych centrów przemysłowych – elektrownia miejska, zajezdnia tramwajowa, w mniejszym stopniu mocno przekształcony zespół gazowni miejskiej oraz świadectwa funkcji miejskich – reliktury murów miejskich, Ratusz Kazimierski i Plac Wolnica, Okrągłak i Plac Nowy oraz wyjątkowy (a zarazem wykraczający poza granice obszaru) ciąg Bulwarów Wiślanych. Zabytki wybitne zanurzone są w tkance urbanistycznej, złożonej głównie z zabudowy mieszkalnej ukształtowanej w XIX i pierwszej połowie XX w. Zabudowa ta charakteryzuje się zróżnicowaniem jakości technicznej i architektonicznej, przy wyrównanym poziomie formalnym,
- W skali obszaru Parku Kulturowego wyróżniają się strefy intensywnej eksploatacji turystyczno-rozrywkowej, połączonej z mitologizacją i teatralizacją obszaru oraz strefy zamieszkania. W obszarach przenikania się tych stref występują najsilniejsze konflikty interesów, odzwierciedlające się również w stosunku do substancji i funkcji miejskich,
- Istotnym problemem są regulacje dotyczące parkowania i poruszania się pojazdów, dla których odmienne strategie są oczekiwane ze strony turystów, mieszkańców i przedsiębiorców,
- Z charakterystyki wartości wynika potrzeba ochrony skali urbanistycznej i charakteru miasta historycznego z jego relacjami widokowymi i zielenią, a jednocześnie miasta mieszkańców –

⁸ Nazwa jest akronimem od angielskich słów określających cztery elementy składowe analizy (Strengths – silne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse, Threats – zagrożenia).

zamieszkałego, żywego. Zachowanie równowagi między eksploatacją turystyczno-ekonomiczną, a charakterem dzielnicy mieszkalnej jest największym wyzwaniem obszaru Parku Kulturowego,

- Potrzebna jest polityka społeczno-ekonomiczna Miasta, która połączy koncepcje rozwojowe z utrzymaniem i eksponowaniem wartości kulturowych, tradycji i krajobrazowych obszaru, jako cennego kapitału miasta,
- Celowa jest konsekwentna i rygorystyczna polityka konserwatorska, gwarantująca zachowanie substancji zabytkowej w skali jednostkowej (budynki, układ urbanistyczny) i kompozycji zespołu, jako całości,
- Celowe jest preferencyjne traktowanie pracowni artystycznych, zakładów rzemieślniczych, sklepików z przedmiotami artystycznymi, jako elementu na nowo zdefiniowanego nawiązania do tradycji kulturowej miejsca.

| 15

Wybrane wytyczne ogólne ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego

Wskazania w sferze ochrony konserwatorskiej

Plan ochrony Parku Kulturowego jest dokumentacją określającą ograniczenia i wymagania, jakie winno się zastosować na jego terenie w celu zapewnienia warunków ochrony krajobrazu kulturowego, równowagi środowiska przyrodniczego i racjonalnej gospodarki tymi zasobami z przeznaczeniem na rozwijanie oferty turystycznej.

- Całość obszaru proponowanego parku kulturowego jest chroniona wpisami obszarowymi do rejestru zabytków, znajduje się w granicach Pomnika Historii. Część obszaru to teren wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO; pozostały teren znajduje się w jego strefie buforowej,
- Znakomita większość obiektów architektonicznych znajduje się w gminnej ewidencji zabytków. Wykaz obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków zawarto w opracowaniu (także w formie odrębnej tabeli), w jego wcześniejszych partiach,
- W przyszłości należy przeanalizować obiekty znajdujące się w ewidencji, z myślą o objęciu niektórych z nich ochroną rejestrową.

Całość obszaru proponowanego parku kulturowego jest chroniona decyzjami administracyjnymi o wpisie do rejestru zabytków układu urbanistycznego.⁹ Ponadto w granicach opracowania i projektowanego parku kulturowego znajdują się fragmenty objęte wpisami.¹⁰ Mamy do czynienia z licznymi indywidualnymi decyzjami o wpisie do rejestru zabytków nieruchomości i ruchomych¹¹. Znakomita większość obiektów architektonicznych znajduje się w gminnej ewidencji zabytków.

⁹ Układ urbanistyczny Krakowa w obrębie Plant, decyzja z dnia 22 maja 1933 r., nr rejestru A-1, Układ urbanistyczny d. miasta Kazimierza i Stradomia, poł. XIV, decyzja z dnia 23 lutego 1934 r., nr rejestru A-12. Układ urbanistyczny oraz zespół zabudowy Kazimierza w obrębie tzw. „nowego miasta” wraz z historycznymi przedmiejscami: Łąką św. Sebastiana, Podbrzeziem oraz Polami Kazimierzowskimi, nr rejestru A-1273/M decyzja z dnia 18.07.2011 r.

¹⁰ *Wzgórze Wawelskie*, decyzja z dnia 28 marca 1931 r. i 20 lutego 1933 r., nr rejestru A-7; *Układ urbanistyczny oraz zespół zabudowy dawnej III dzielnicy katastralnej miasta Krakowa - „Nowy Świat*, decyzja z 09.06.2015, nr rejestru A-1438/M. Bulwary Wiślane, decyzja z 13.06.2011 r., nr rejestru A-1260/M,

¹¹ Skalka (zespół klasztorny OO. Paulinów) i kościół św. Katarzyny wraz z zespołem klasztoru OO. Augustianów, Kościół Bożego Ciała (i klasztor kanoników regularnych), Plac Wolnica z ratuszem kazimierskim, relikty unikatowego Miasta Żydowskiego, ul. Szeroka ze Starą Bożnicą, oś komunikacyjna dawnych Plant Dietlowskich, Stradom

Zakres działalności Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Miejskiego Konserwatora Zabytków odbywa się zgodnie z porozumieniem pomiędzy Wojewodą Małopolskim a Prezydentem Miasta Krakowa z dnia 24 maja 2010r. wraz z Aneksm Nr 1/2013 z dnia 13 listopada 2013r. w granicach historycznego Zespołu Miasta Krakowa. Pod nadzorem Miejskiego Konserwatora Zabytków, podejmuje się kolejne inicjatywy, związane z ochroną substancji zabudowy układu urbanistycznego, ujętego w rejestrze zabytków. Ich celem musi być m.in.:

| 16

- utrzymanie istniejącego systemu obszarowej ochrony konserwatorskiej,
- dbałość o obiekty zabytkowe – od prac konserwatorskich po promocję, m.in. przez regularne dofinansowanie ze środków SKOZK i Gminy Miejskiej Kraków,
- rozpoczęcie procedury wpisu do rejestru zabytków nieruchomości szerszej grupy obiektów, zwłaszcza zespołów kamienic z XIX i XX wieku, gminna ewidencja zabytków nie wystarcza,
- przeciwdziałanie zatarciu detalu i wystroju architektonicznego,
- program przywracania utraconego detalu,
- program ochrony i rewaloryzacji elewacji,
- celowe jest stworzenie internetowej bazy danych oraz poradnika, zawierającego rozwiązania wzorcowe; pożądane jest wspieranie finansowe właściwych rozwiązań ze strony Miasta,
- wprowadzenie skutecznie działającego systemu monitoringu, który bywa lekceważony, a przecież jest on integralnym elementem współczesnego procesu zarządzania; czynnikiem, który dostarcza informacji pozwalających weryfikować stan przedmiotu zainteresowania, skuteczność działań i optymalizować kolejne aktualizacje planów i dokumentów strategicznych.

Konieczność upowszechniania prawidłowych rozwiązań wymaga podzieleniem się wiedzą. Stąd propozycja utworzenia, w dłuższej perspektywie, internetowej **BANKU DOBRYCH PRAKTYK** – strony www publikującej materiały informacyjne, przykłady wzorcowych rozwiązań, powtarzalnych wytycznych. Program taki powinien powstać pod auspicjami Miejskiego lub Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie.

Wskazania w sferze ochrony wartości krajobrazowych

Obszar Kazimierza i Stradomia jest to również obszar w przeważającej części zaniedbany i zaśmiecony w szerokim znaczeniu tego słowa. Wymaga on zintegrowanych działań porządkowych, zarówno w sferze przestrzennej, jak i substancji zabytkowej i przyszłych kierunków rozwoju.

- Szczególną uwagę należy zwrócić na planowanie rozmieszczenia elementów wyposażenia wnętrz urbanistycznych, ulic i elementów infrastruktury,
- Należy uporządkować wnętrza, ich nawierzchnie i ściany, jak również sylwety. Uporządkowania wymaga zawartość wnętrz, ich wyposażenie, meblowanie i sfera informacji. Prace te powinny być prowadzone kompleksowo, z uwzględnieniem najnowszych osiągnięć technicznych,
- Z uwagi na zaniedbanie i konieczność rewitalizacji i remontu znacznych obszarów parku kulturowego, w całej jego przestrzeni zaleca się wprowadzanie rozwiązań projektowych najwyższej rangi. Nakazuje się unikanie wyłaniania projektów na podstawie procedur, w których decydująca jest najniższa cena, bez możliwości oceny jakości rozwiązań formalnych i funkcjonalnych,

z klasztorami OO. Bernardynów i XX. Misjonarzy, Bulwary Wiślane, teren o najwyższych wartościach krajobrazowych, XIX-wieczny kompleks obiektów inżynierii miejskiej, zespoły architektury XIX-wiecznej (ulice: Sarego, Bogusławskiego, św. Sebastiana, św. Stanisława, Wrzesińska), zespoły architektury XX-wiecznej (ulice: Przemyska, Rzeszowska).

- Nowe możliwości i nową szansę dla dzielnicy i całego miasta stwarza teren przebudowy nasypu kolejowego i budowy estakady. To obszar, który wraz z ulicą Halicką może stworzyć nowy zielony ciąg alternatywnego transportu i korytarz ekologiczny, łączący Wisłę z centrum miasta.

Wskazania w zakresie urbanistyki

Dla ochrony i rewitalizacji układu urbanistycznego, skomplikowanej, narastającej przez wieki tkanki miasta, niezbędne są skoordynowane działania ochronne, planistyczne i legislacyjne.

| 17

Ważny jest nadzór nad realizacjami tak, by nie odbiegały od wydanych zezwoleń.

- Ochrona układu urbanistycznego w postaci struktury budynków, układu komunikacyjnego, przestrzeni publicznych i półpublicznych (potwierdzona zapisami planistycznymi),
- Ochrona historycznej linii zabudowy, gabarytów i form architektonicznych (potwierdzona zapisami planistycznymi),
- Ochrona i pielęgnacja sieci ciągów pieszych, rozbudowa tras rowerowych, spacerowych i terenów rekreacyjnych, przy jednoczesnym kontrolowaniu ruchu innych pojazdów nie samochodowych (meleksy) i urządzeń transportu osobistego (hulajnogi, segwaye),
- Wprowadzenie strategii utrzymania i przywracania klimatu krajobrazu kulturowego oraz wyrazu architektonicznego i urbanistycznego przestrzeniom publicznym: alejom, placom, ulicom, parkom i wnętrzom handlowym,
- Ograniczenie ustawiania stoisk ulicznych, standów, z wyjątkiem krótkotrwałych imprez masowych. Uporządkowanie budek szpecących m.in. wylot ul. Miodowej i ul. Dajwór,
- Niezbędne jest uregulowanie kwestii związanych z lokalizacją oraz wyglądem straganów, kiosków i systemu food truck (te, które można, należałoby usunąć od razu, mimo zapisu w mpzp o utrzymaniu istniejących obiektów o funkcji usługowej),
- Weryfikacja usytuowania, barwy i natężenia oświetlenia ulicznego to z jednej strony poprawa wystroju przestrzeni publicznych, z drugiej – zwłaszcza w miejscach leżących na uboczu – element podnoszenia poziomu bezpieczeństwa.

Wskazania w sferze architektury i budownictwa

Zachowanie, rewaloryzacja i modernizacja substancji budowlanej jako elementu zespołu urbanistycznego o szczególnych wartościach i znaczeniu historycznym, architektonicznym i przestrzenno-funkcjonalnym.

- Przy odnawianiu elewacji budynków nakazuje się powrót do stanu pierwotnej kompozycji kolorystycznej, według wskazań konserwatorskich (zob. internetowy Bank Dobrych Praktyk),
- Nakaz stosowania materiałów wykończeniowych nawiązujących do historycznych, z zastosowaniem: tynków szlachetnych, lastryka, kamienia, zarówno w odniesieniu do elewacji budynku, jak również poszczególnych jej elementów architektonicznych (cokoły, portale, kolumny, schody, pochylnie, murki itp.),
- Usunięcie z elewacji wszystkich elementów dodanych (kosze na ulotki, tablice ogłoszeniowe) i przeniesienie ich do bram, a domofonów na boczne ściany portali,
- Ograniczenie możliwości zewnętrznego docieplania elewacji (termomodernizacja),
- Eliminacja możliwości montażu paneli fotowoltaicznych, z dopuszczeniem innych OZE,
- Zakaz zamurowywania okien,
- Zakaz umieszczania na elewacjach agregatów klimatyzacyjnych.

Ochrona krajobrazu kulturowego poprzez przeciwdziałanie ingerencji w formę architektoniczną obiektów zabytkowych bądź zakłócającej ich ekspozycję przez nadmierną rozbudowę działalności

handlowej i usługowej oraz modernizacyjnej, ingerującej lub zakłócającej możliwość ekspozycji przestrzeni publicznej lub sprzecznej z tradycją kulturową i związaną z nią estetyką.

- Nakaz utrzymania historycznej formy dachów, zgodnej z zaleceniami wyszczególnionymi mpzp,
- Nakaz utrzymania i stosowania historycznej kolorystyki elewacji, z zaleceniem stosowania tynków szlachetnych w odcieniach kolorów nawiązujących do pierwotnie stosowanych; dopuszcza się stosowanie różnego stopnia nasycenia kolorem, zgodnie z historyczną kompozycją – wymagane jest trzymanie się zaleceń konserwatorskich,
- Kategoryczny zakaz malowania fragmentów elewacji, np. wokół sklepów, łuków bram, pilastrów, odnawiania wyłącznie parterów.

| 18

Wiele wnętrz obiektów publicznych i półpublicznych (sklepy) zniszczono na naszych oczach. Działania były spóźnione. Wnętrza sklepów są słabo chronione przed inwencją właścicieli i wynajmujących, którzy „unowocześniają” je, likwidując lub zasłaniając historyczne elementy.

Wskazania w sferze infrastruktury i komunikacji

Funkcjonalny system komunikacji jest ważnym elementem zachowania krajobrazu kulturowego. W przypadku miasta narastającego i zmieniającego się od średniowiecza, jest to wyzwanie szczególne – potrzeba dostosowania współczesnych standardów do istniejącego układu i zasobu. Uporządkowania wymaga zagęszczająca się ilość elementów infrastruktury technicznej.

- Segregacja ruchu kołowego i pieszego jest niezbędna. Bez niej poruszanie się na niektórych obszarach Parku (np. ul. Szeroka, ul. Bożego Ciała) nie może być swobodne, bezpieczne i bezkolizyjne,
- Występuje potrzeba lokalizacji parkingów przeznaczonych wyłącznie dla mieszkańców (strefy i identyfikatory) oraz zbiorczych parkingów podziemnych dla mieszkańców i odwiedzających – problem wymaga odrębnego studium funkcjonalnego i wykonalności,
- Natychmiastowe ograniczenie tonażu aut wjeżdżających na teren Parku Kulturowego. Limitowanie możliwości parkowania pojazdów powyżej 2,5 tony – wjazd wyłącznie na czas czynności załadunkowych; aktywność straży miejskiej w egzekwowaniu zakazu.
- Utrzymanie historycznie ukształtowanej i zachowanej sieci dróg. Główne arterie (al. Dietla, ulice: Starowiślna, Krakowska, św. Gertrudy, Podgórska) są zdominowane przez funkcję komunikacyjną, co osłabiło ich siłę kompozycyjną,
- Uporządkowanie przestrzeni ulicznej pod kątem funkcjonalnym i estetycznym w sposób adekwatny do rangi i funkcji poszczególnych ulic i placów w strukturze obszaru,
- Ochrona konserwatorska historycznych bruków (szczególnie w ulicy Szerokiej),
- Zakaz malowania chodników i jezdni z dopuszczeniem w zakresie oznaczeń służących bezpieczeństwu ruchu,
- Zakaz wprowadzania oznaczeń barwnych dla tras rowerowych i miejsc postojowych.

Liczba miejsc parkingowych nie przystaje do obecnych potrzeb. Liczba samochodów przyrosła gwałtownie. Trzeba więc sobie jasno i uczciwie powiedzieć: nie ma już i raczej nie będzie możliwości, aby każdy zaparkował pod własnym oknem. Bez infrastruktury nie ma miasta, ale nie może ona szpeci. Infrastruktura nie jest wyłączona z obszaru zabytkowego i np. forma latarni nie może być uzależniona wyłącznie od ceny i liczby luksów.

- Infrastruktura telekomunikacyjna i anteny satelitarne powinny być przeniesione z fasad na dachy, zwłaszcza przy głównych placach i ciągach komunikacyjnych,

- Zakaz prowadzenia luźno kabli antenowych po elewacjach budynków,
- Zakaz umieszczania na fasadach klimatyzatorów,
- Niezbędne jest uporządkowanie anten dachowych. W mpzp umieszczono zakaz lokalizacji anten, masztów oraz innych urządzeń technicznych na dachach budynków frontowych, w miejscach widocznych z poziomu przechoźnia,
- Modernizacja placu Nowego i placu Wolnica.

Wskazania w sferze gospodarowania i kształtowania zieleni

Pomimo względnej przestronności terenów zielonych widać brak wystarczającej ilości terenów rekreacyjnych i sportowych. Szczególną troską należy otoczyć WAK Nadwiślan. W razie likwidacji klubu, lub zmiany jego funkcjonowania, teren ten nie może zostać zabudowany, lecz tylko przekształcony w zielen publiczną. Należy chronić zabudowywane intensywnie końcówki ulic dochodzących do Bulwarów.

- Ochrona funkcjonalna i kompozycyjna osi komunikacyjnych i przestrzeni publicznych wraz z integralnie z nimi związaną kompozycją zieleni, zwłaszcza historycznych ciągów alejowych, ogrodów i skwerów, z dopuszczeniem rewaloryzacji i bieżącej pielęgnacji terenów zielonych,
- Nadmiernie wybijająca zielen ogranicza ekspozycję, natomiast intensywność ruchu samochodowego i ogrodzenia torowisk przekształciły przestrzeń łączącą w barierę wprowadzającą silne podziały (ul. Dietla). Wizualnie i funkcjonalnie dominuje kierunek wzdłuż alei, kierunki i połączenia poprzeczne uległy ograniczeniu,
- Otwarcie ogrodów klasztornych, zielonych enklaw w coraz mocniej zatłoczonym mieście. Współpraca miasta w pielęgnacji, promowaniu i doskonaleniu zabytkowych ogrodów,
- Przypomnienie, że trawniki, rabaty i krzewy to też zielen, o ważnej funkcji kompozycyjnej, estetycznej i zdrowotnej. Dopływ światła w przestrzenie śródblokowe, miejsca zabaw dzieci, wypoczynku ludzi starszych jest równie ważny jak obecność wysokich, rozrośniętych drzew,
- Poprawa jakości środowiska poprzez pielęgnację i uzupełnianie struktury zieleni miejskiej. MPZP przyjął zasadę ochrony istniejącej zieleni, w tym: terenów zieleni parkowej, zieleni skwerów oraz zieleni towarzyszącej ciągom komunikacyjnym, ale musi być ona fachowo kształtowana,
- Skuteczna, długofalowa pielęgnacja i wymiana zieleni parkowej i w ciągach komunikacyjnych – działania na podstawie programów konserwatorskich,
- Stworzenie listy gatunków pożąanych i niepożądanych,
- Podporządkowanie kompozycji zieleni, wielowątkowej kompozycji urbanistycznej, w tym: przycięcie drzew i krzewów zakłócających cenne widoki – projekty uzgodnione z Miejskim Konserwatorem Zabytków. Przywrócenie widoków na zamknięcia kompozycyjne w postaci szczególnych elementów budynków, takich jak narożniki, bramy, oraz przywrócenie powiązań widokowych między kwartałami,
- Uczytelnienie i odnowa (rewaloryzacja) Plant Dietlowskich; pielęgnacja zieleni, infrastruktura, oświetlenie; przywrócenie mieszkańcom wygodnego i bezpiecznego ciągu spacerowego – projekt nawiązujący do stanu historycznego, zmiana torowiska na zielone,
- Usunięcie zdewastowanych instalacji artystycznych i dopuszczenie wystaw czasowych,

- Skoordynowany plan prześwietlenia zieleni tam, gdzie przerośnięte drzewa zaciniają fasady budynków i okna mieszkań – działania na podstawie programów konserwatorskich oraz wytycznych Miejskiego Konserwatora Zabytków,
- Obowiązkowy nadzór ZSM przy np. remontach ulic (złe składowanie materiałów, niezabezpieczanie drzew, niszczenie trawników, wjazd firm usługowych ciężkim sprzętem na trawniki, zagęszczanie gleby wokół roślin doprowadzające do obumierania drzew),
- Utrzymanie i kompleksowy remont placów zabaw, boisk służących rekreacji. Kategoryczny zakaz zabudowy terenów zielonych, sportowych, rekreacyjnych (np. terenów KS „Nadwiślan”),
- Dopuszczenie, za zgodą konserwatora wojewódzkiego i ZSM, nowych kompozycji zieleni na niezainwestowanych powierzchniach, realizowanych na podstawie projektu, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji parkowych,
- Rekompozycja i wzbogacenie funkcjonalne Placu Nowego i Placu Wolnica, ze szczególnym uwzględnieniem wprowadzenia zieleni wysokiej i niskiej,
- Poszerzenie zielonych terenów rekreacyjnych – stworzenie spójnego projektu zagospodarowania, m.in. wyznaczenie i zagospodarowanie terenów piknikowych oraz terenów sportów amatorskich: jogging, nordic-walking,
- Łąka wypoczynkowa w parku przy Bulwarze Inflanckim – leżaki,
- Wyznaczenie wybiegów dla psów oraz dostawienie koszy na zwierzęce odchody,
- Zakaz zmniejszania okienek na drzewa i krzewy lub ich likwidacja na rzecz miejsc postojowych, stacji rowerowych, hulajnóg itp.,
- Nakaz powiększania okienek na drzewa i ich łączenia w ciągłe pasy zieleni (np. ulica Mostowa, Rybaki, Węglowa, Augustiańska, Kołetek, itd.),
- Zakaz dekorowania drzew (doniczki, reklamy),
- Nakaz wprowadzania nawierzchni mineralnych, półprzepuszczalnych, perforowanych zamiast nawierzchni utwardzanych na zielenicach, skwerach, Bulwarach
- Realizacja kompleksowego projektu (fakultatywnie w wyniku konkursu obligatoryjnie z konsultacją społeczną) zagospodarowania wzdłuż estakady kolejowej,
- Rozważenie likwidacji parkingów i tworzenia w ich miejscach zielonych skwerów i placów,
- Projekty zgłaszane w Budżecie Obywatelskim powinny być spójne z wytycznymi planu ochrony,
- Projektowana zieleni powinna być jednorodna stylistycznie, dopasowana do miejsca (architektura, bulwary, pasy drogowe)

Wskazania w sferze kształtowania ładu przestrzennego i estetyki

Obszar Kazimierza i Stradomia w swej generalnej strukturze nie uległ znaczącym zmianom na przestrzeni ostatnich lat.

- Zachowuje historyczny kształt narastającego przez stulecia układu urbanistycznego, podlegającego wprawdzie zmianom wynikającym z rozwoju miasta, ale czytelnego w ramach jednostek charakterystycznych dla czasów, kiedy powstawał,
- Uporządkowania wymagają kwestie współczesnej zabudowy, wchodzącej w historyczny układ przestrzenny (np. ulice: Kupa, Izaaka, Skawińska, Piekarska), słabo kontrolowanych przekształceń w obiektach ewidencyjnych, uporządkowanie zasad „renowacji” parterów kamienic,
- Groźna dla krajobrazu jest „eksterytorialność” terenów poprzemysłowych, która skutkuje

budowę apartamentowców. Zabudowa powinna być możliwa wyłącznie w pierzejach, jako kontynuacja formowania ulic (katastrofalny przykład ul. Trynitarskiej),

- Regulacja użycia reklam w przestrzeni publicznej, według identycznych zapisów jak uchwały o utworzeniu Parku Kulturowego Stare Miasto, z dopuszczeniem form nawiązujących do tradycji miejsca,
- Zakaz zaklejania szyb reklamami na całej powierzchni – witryna ma być witryną, inaczej zatarceniu ulegają proporcje fasad,
- Zakaz umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną Parku Kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego,
- Opracowanie wzorcowego zestawu szyldów, krojów czcionek (Baza Dobrych Praktyk),
- Stała walka z graffiti.

| 21

Wskazania w sferze polityki informacyjnej

- Oznaczenie przestrzeni informacją, że znajdujemy się w obszarze wpisu UNESCO i Pomnika Historii. Z tej identyfikacji Miasto niemal nie korzysta,
- Wbrew pozorom niezbędna jest skoordynowana akcja informacyjna, system komunikacji wizualnej najwyższej klasy, dostosowany do stylu i charakteru miejsca oraz czytelnie eksponujący jego wielowątkowe bogactwo,
- Przez Stradom i Kazimierz przechodzi wiele szlaków. Może zbyt wiele. Analiza ich wartości i atrakcyjności to zadanie dla Małopolskiej Organizacji Turystycznej,
- Przygotowanie kampanii medialnej wyjaśniającej cele, zasady i przyczyny ochrony obszaru Parku Kulturowego (od identyfikacji wartości, do prawnych reguł współżycia i gospodarowania) – wszystko to, co zwie się „wzmocnieniem partycypacji społecznej”.

Wskazania w sferze społecznej

Realizacja przyjętych celów działania zarządzającego Parkiem może napotykać na różnorodne przeszkody i wymagać rozwiązywania ujawniających się konfliktów pomiędzy interesami różnych użytkowników przestrzeni, pomiędzy często ich interesami prywatnymi lub grupowymi a interesem publicznym. Rozgraniczenie stref turystyczno-rozrywkowych od stref kontemplacji (np. cmentarza Remuh) oraz stref zamieszkania i obowiązkowej ciszy nocnej. Daje się zaobserwować liczne inicjatywy aktywistów miejskich, które starają się monitorować silne pragnienie inwestorów dostosowania historycznej przestrzeni do bieżących potrzeb i mód (np. Plac Nowy, ul. Szeroka). Klimat tymczasowości (np. parkingi food trucków) może być atrakcyjny dla turystów, ale szkodliwy dla miasta i jego estetyki.

- Zachowanie funkcji mieszkalnej budynków (najlepszy poziom ochrony wartości kulturowych), ograniczenie możliwości nieskrępowanego zamieniania ich w hostele i Airbnb. Zatrzymanie odpływu mieszkańców, wypieranych przez działalność turystyczną,
- Zatrzymanie procesu rosnącej anonimowości podmiotów działających w obszarze Parku oraz obojętności mieszkańców wobec ich miejsca zamieszkania,
- Poprawienie dostępności przestrzeni publicznych dla osób niepełnosprawnych,
- Konieczne są ograniczenia, poprzez ustawianie znaków drogowych, możliwości poruszania się z wykorzystaniem pojazdów elektrycznych i urządzeń transportu osobistego (hulajnogi, segwaye, melekсы), których obecność stanowi element zagrożenia w ruchu pieszym oraz swoje zaśmieszenie przestrzeni publicznej,

- Poprawa bezpieczeństwa, skuteczne przywrócenie instytucji dzielnicowego i patrole (PIESZE!) Straży Miejskiej. Poczucie zagrożenia jest większe niż realne niebezpieczeństwo – obecność umundurowanych funkcjonariuszy poprawi samopoczucie mieszkańców, zwłaszcza osób starszych,
- Odtworzenie życia artystycznego – preferencyjne stawki czynszu w lokalach miejskich dla galerii sztuki, rzeczywiste wsparcie chwalonych i wymienianych w rozmaitych programach „instytucji kultury o zasięgu ponadlokalnym”,
- Niezbędne jest utrzymanie usługowo-handlowego charakteru głównych osi i placów oraz zachęty do rewitalizacji placówek handlowych. Preferencyjne stawki czynszu za użytkowanie lokalu zrewitalizowanego na koszt najemcy,
- Preferencyjne stawki czynszu dla rzemiosła, ochrona istniejących zakładów i warsztatów.

Wytyczne szczegółowe w zakresie WAK i ciągów

Identyfikacja działań, których podjęcie służy realizacji zadań i osiągnięciu celów. To sposoby odpowiedzi na poszczególne problemy występujące w poszczególnych WAK i CIĄGACH. Wytyczne dla poszczególnych WAK powstały jako wartość średnioważona wytycznych dla poszczególnych części składowych każdego zespołu. Dla każdego z nich określono:

Wytyczne działań ochronnych i konserwatorskich:

- KONS – konserwacja: wszelkie zabiegi, których celem jest utrzymanie stanu obecnego wnętrza, z uzupełnieniami i uczytelnieniami,
- INTE – integracja: łączenie substancji starej i nowej, scalanie układów zatartych,
- REKN ----- rekonstrukcja -: odtwarzanie elementów i zespołów wg danych historycznych,
- RKOM – rekompozycja: tworzenie nowych wartości z wykorzystaniem lub zaznaczeniem reliktów dawnych układów,
- KREA – kreacja: tworzenie nowych wartości z wykorzystaniem inspiracji dawnymi formami i układami.

Model procesu ochrony¹²:

- Ao – ścisłej ochrony konserwatorskiej zachowawczej,
- A – ścisłej ochrony konserwatorskiej,
- B – ochrony częściowej,
- E – ochrony elementów lub/i ekspozycji,
- K – ochrony podstawowych cech krajobrazowych.

Model procesu użytkowania:

- kontemplacja – to spełnienie warunków, pozwalających na najpełniejsze wykorzystanie tożsamości miejsca (genius loci); przewaga funkcji usługowych (prymat wartości zastanej),
- kontemplacja ekstensywna – to użytkowanie z najwyższą dbałością o zastaną wartość miejsca, uwarunkowane np. funkcjami kultowymi, często z ograniczoną dostępnością,
- kontemplacja intensywna – to najpełniejsze użytkowanie wartości miejsca jako katalizatora aktywności, osnutej na jego fenomenie, niewymagające jednak trwałych i nieodwracalnych zmian,

¹² Dawniej strefy ochrony konserwatorskiej.

- penetracja – to spełnienie warunków dla wprowadzania funkcji komercyjnych, przy zachowaniu możliwości odwołania się do tradycji miejsca (równowaga wartości zastanej i dodanej),
- partycypacja – prymat nowych funkcji komercyjnych, o znacznej intensywności.

Model kształtowania widoku

- zachowywanie: działania polegające na zachowywaniu obecnego stanu wnętrz i zespołów wnętrz AR-K, zachowaniem ich granic (ścian) z minimalnymi uzupełnieniami, wynikającymi z postępu wiedzy historycznej oraz konserwatorskiej,
- doskonalenie: działania polegające na utrzymaniu i doskonaleniu obecnego stanu wnętrz i zespołów wnętrz AR-K z wymianami na elementy odtwarzane, z uwagi na szybki postęp naturalnego starzenia się substancji budowlanej i elementów szaty roślinnej,
- uzupełnianie: działania polegające na uzupełnianiu obecnego stanu wnętrz AR-K i zespołów wnętrz AR-K za pomocą odtwarzanych od podstaw lub scalanych, brakujących drobnych elementów, znanych i potwierdzonych dzięki wynikom badań naukowych,
- uczytelnianie: działania polegające na ciągłej korekcie czytelności i wyjaśnieniu pierwotnej idei i funkcji wnętrz i zespołów wnętrz AR-K poprzez wprowadzanie lub usuwanie drobnych elementów dla odzyskania klarowności i zrozumiałości pierwotnych założeń projektowych lub/oraz śladów istotnych przemian naturalnych i kulturowych, zapisanych w krajobrazie,
- porządkowanie: działania polegające na ciągłej korekcie stanu, czytelności i jednorodności wnętrz i zespołów wnętrz AR-K poprzez usuwanie lub zamianę drobnych, spontanicznie pojawiających się, współczesnych elementów,
- odnawianie: działania polegające na kompleksowej poprawie stanu dzieł i kompozycji architektonicznych we wnętrzach i zespołach wnętrz AR-K, odbywające się bez większych zmian ich funkcji, formy i znaczeń,
- scalanie: działania polegające na odzyskiwaniu i uzyskiwaniu jednorodności i harmonii formy oraz poprawy funkcjonalności wnętrz i zespołów wnętrz AR-K poprzez wprowadzanie i usuwanie dużych elementów w celu połączenia wtórnie rozłączonych lub zatartych układów,
- wydzielanie: działania polegające na odzyskiwaniu i uzyskiwaniu jednorodności i harmonii formy oraz poprawy funkcjonalności wnętrz i zespołów wnętrz AR-K poprzez wprowadzanie elementów w celu rozłączenia wtórnie połączonych i przez to zniekształconych i zatartych układów kompozycyjnych,
- wydobywanie: działania polegające na odzyskiwaniu i uzyskiwaniu właściwej, zamierzonej założeniami projektowymi lub wtórnej a uzasadnionej kompozycyjnie lub ideowo – gradacji elementów tworzących wnętrza, zespoły AR-K lub osiągalne z nich widoki i panoramy,
- przywracanie: działania polegające na odzyskiwaniu charakteru bardzo zmienionych i przekształconych a bardzo istotnych wnętrz lub zespołów wnętrz AR-K. To działania zawsze o dużej skali, wymagające zawsze najpierw dokładnych badań a następnie usunięcia wtórnych nawarstwień i elementów oraz układów dekompozycji,
- mianowanie: działania polegające na nadaniu znaczeń wnętrzom AR-K i ich zespołom, cech zwiększających ich rozpoznawalność, atrakcyjność, wydobywających ich rzeczywistą wartość oraz promowania tych cech – w sytuacji nieczytelności lub anonimowości takich wnętrz,
- przemianowanie: działania polegające na przywróceniu znaczeń tym wnętrzom AR-K i ich zespołom, których dzisiejsze znaczenia i społeczna konotacja są niekorzystne. Odzyskanie dawnego ich znaczenia w celu cech zwiększenia ich atrakcyjności i wydobywania ich rzeczywistej wartości,

- harmonizowanie: działania polegające na ciągłej dbałości o stan wnętrz AR-K i jakość przebywania w nich poprzez racjonalne kształtowanie świadczonych tam usług i innych form aktywności miejskiej, związanych głównie z komercją, wydarzeniami artystycznymi itp.,
- kontynuowanie: działania polegające na kształtowaniu wnętrz i zespołów wnętrz AR-K, będące kontynuacją zarówno ich cech swoistych, nadanych aktem projektowania i pierwotnej realizacji, jak i następujących później przemian.

Modele kształtowania tożsamości miejsca:

- sublimacyjny – podkreślanie, wydobywanie, doskonalenie, uwznioślanie zastanych wartości,
- addycyjny – doskonalenie formy, funkcji, a co za tym idzie – tożsamości miejsca, poprzez dodawanie, niewielkich uzupełnień współczesnych,
- integracyjny – łączenie dawnej i nowej formy, funkcji, a co za tym idzie – tożsamości miejsca, na zasadach równowagi,
- aplikacyjny – poszukiwanie nowej tożsamości poprzez wprowadzanie nowych funkcji, form, znaczeń – w nawiązaniu do tła historycznego.

WAK		WYTYCZNE DLA WAK	WYTYCZNA DLA ZWAK	Przykładowy fragment tabeli WYTYCZNE W ZAKRESIE PROCESÓW PRZEMIAN KRAJOBRAZU			
Nr	Nazwa			Model pro- cesu ochrony	Model procesu użytkowa- nia	Model kształtowa- nia widoku	Model kształtowa- nia tożsamości miejsca
I.1	Zakole Wisły	RKOM	INTE	B/E	KONTEMPLACJA INTENSYWNA	DOSKONALENIE	SUBLIMACYJNY
I.2	Plac Na Groblach	INTE	INTE	B	KONTEMPLACJA INTENSYWNA	UZUPEŁNIANIE	INTEGRACYJNY
I.3	Podzamcze	INTE/KREA	INTE	A/B/E	KONTEMPLACJA EKSTENSYWNA	ZACHOWYWANIE SCALANIE	ADDYCYJNY
II. 1	Rybaki	KONS	KONS	A	KONTEMPLACJA INTENSYWNA	ZACHOWANIE	SUBLIMACYJNY
II.2	Bulwar Inflancki Pn	KONS	KONS	Ao	KONTEMPLACJA EKSTENSYWNA	ZACHOWANIE	SUBLIMACYJNY
II.3	Bulwar Inflancki Pd	KONS	KONS	B	KONTEMPLACJA INTENSYWNA	DOSKONALENIE UCZYTELNIANIE	INTEGRACYJNY
II.4	Bulwar Kurlandzki	KONS	KONS	B	KONTEMPLACJA INTENSYWNA	DOSKONALENIE UCZYTELNIANIE	INTEGRACYJNY
III.1	Bernardyni	KONS/RKOM	INTE	A/B	KONTEMPLACJA EKSTENSYWNA	ZACHOWYWANIE SCALANIE	SUBLIMACYJNY
III. 2	Misjonarze	KONS	INTE	A	KONTEMPLACJA EKSTENSYWNA	ZACHOWYWANIE	SUBLIMACYJNY
III.3	Bożogrobcy	INTE	INTE	A/B	KONTEMPLACJA	ZACHOWYWANIE SCALANIE	INTEGRACYJNY

Wykaz działań szczegółowych w poszczególnych ZWAK w formie materiału operacyjnego

Zestaw typów działań, przypisanych do poszczególnych podmiotów działań w obrębie poszczególnych obszarów parku, nazwanych zespołami wewnątrz architektoniczno-krajobrazowych (ZWA-K).

| 26

Podmioty działania

Wiodące problemy wynikające z funkcji, formy, struktury, znaczeń oraz tempa i kierunków przekształceń poszczególnych części składowych krajobrazu parku kulturowego. Są to:

ZS. ZABUDOWA – STRUKTURA, określona przez takie cechy i właściwości jak:

- **ZWARTOŚĆ Z** (zewnątrzna): domknięcie kwartału zabudowy, zwartość zewnętrznych ścian grupy zabudowy – budynków, grup zieleni, stanowiących ściany zespołu wewnątrz AR-K,
- **ZWARTOŚĆ W** (wewnętrzna): zdefiniowanie wnętrza kwartału zabudowy, zgodność z pierwotnym rozplanowaniem, tworzących wewnętrzne podziały zespołu wewnątrz AR-K,
- **RÓWNOWAGA H** (w planie, horyzontalna): proporcje zabudowy oraz terenów nie gruntowych oraz zieleni wysokiej i niskiej, stanowiącego zespół wewnątrz AR-K,
- **RÓWNOWAGA V** (w przekroju, w odniesieniu do wysokości, pionowa): proporcje powierzchni kwartałów oraz powierzchni niezabudowanych do wysokości zabudowy,
- **DOSTĘPNOŚĆ**: stopień i rodzaj powiązań komunikacyjnych łączących kwartał zabudowy z zewnętrzną siecią komunikacji kołowej i pieszej; wjazdy, wejścia, bramy przejazdowe.

ZF. ZABUDOWA – FORMA, określona przez takie cechy i właściwości jak:

- **PROPORCJE**: proporcje wzajemne brył zabudowy,
- **TRANSPARENTNOŚĆ**: proporcje powierzchni okien, witryn do powierzchni elewacji,
- **ZWIĘCZENIA**: formy i proporcje dachów, attyk, świetlików dachowych,
- **PORZĄDKI**: formy i proporcje porządków występujących na elewacjach budynków,
- **DETALE**: nasycenie detalami architektonicznymi i ich formy – w bryłach budynków,
- **KOLOR**: występowanie pierwotnych, przewidzianych projektem barw i proporcji barw w elementach budowl; kolor elewacji, dachów, stolarki, detali.

PK. PRZESTRZENIE PUBLICZNE, w aspekcie funkcji KOMUNIKACYJNYCH I REPREZENTACYJNYCH, określona przez takie cechy i właściwości jak:

- **DOGMAT** (czytelność i jakość założeń pierwotnych): przeznaczenie komunikacji wg założeń pierwotnych, wynikających z przekonań, wymagań i uwarunkowań z czasów powstawania, funkcji obronnych, funkcji reprezentacyjnych i propagandowych,
- **ŚCIANA/KULISY**: zwartość i kulisowość ścian, budujących wnętrza w przestrzeni publicznej,
- **CIEŃ** (zasięg oddziaływania zabudowy na przestrzeń terenów komunikacji): proporcje szerokości traktu lub rozmiarów placu i wysokości zabudowy,
- **SEKWENCJA**: występowanie świadomie kształtowanej sekwencyjności wewnątrz,
- **OTWARCIA**: występowanie otwarć widokowych z przestrzeni publicznych,
- **ZAMKNIĘCIA**: występowanie zamknięć widokowych we wglądach z przestrzeni publicznych,
- **ZGODNOŚĆ**: stopień integralności pierzei i płaszczyzn (ścian i podstawy placów i/lub ulic), wzajemne odpowiadanie sobie ukształtowania komunikacji pieszej, trawników, grup zieleni, małej architektury – z formą elewacji.

PZ. PRZESTRZENIE PUBLICZNE – ZIELEŃ

- IDEA: zdefiniowane przeznaczenie pierwotne (cechy ideowo-funkcjonalne) zespołów zieleni,
- KOMPOZYCJA: występowanie i jakość kompozycji zieleni, stopień jej nieprzypadkowości i stylowości,
- GATUNKI: jakość składu gatunkowego zieleni,
- ZDROWOTNOŚĆ: stan zdrowotny zieleni,
- URZĄDZENIE: rodzaj, jakość elementów wyposażenia terenów zieleni: elementów rzeźbiarskich, ławek, latarni, koszy na śmieci, tablic informacyjnych, schodów terenowych, altan itp.

| 27

E. EKSPOZYCJA

- DYSTANS: występowanie dalekich, ponadlokalnych wglądów w krajobraz, widoków komponowanych w ramach pierwotnego założenia urbanistycznego lub świadomie zapożyczonych,
- ROZLEGŁOŚĆ: występowanie rozległych ekspozycji panoramicznych, o szerokim kącie ujęcia,
- MONUMENTALNOŚĆ: występowanie założonej monumentalizacji widoków,
- MALOWNICZOŚĆ: występowanie założonej lub ewolucyjnej wieloskładnikowości, spontaniczności, bogactwa widoków,
- DESYGNAT: występowanie zamierzonej demonstratywności – ekspozycji biernej wybranych budowli, pomników, grup zieleni, jako elementów pierwotnej kompozycji,
- EFEKT: występowanie zamierzonej sceniczności i iluzyjności widoków – efektów wydłużenia, skrócenia, rozszerzenia, powiększenia lub pomniejszenia eksponowanych obiektów, zespołów, traktów itp.,
- PLANY (HIERARCHIA PLANÓW): występowanie założonej hierarchizacji i kulisowości widoków w ekspozycji,
- DOMINACJA (HIERARCHIA DOMINACJI): występowanie założonej hierarchizacji dominat, subdominant, akcentów w ekspozycji.

Typy działań

Działania określono w wyniku diagnozy stanu, wartości, kierunku i tempa przemian krajobrazu – waloryzacji (ocenie wartości) i wytycznych (ogólnych) jego kształtowania. Działania te określono jako:

- zachowywanie: działania polegające na zachowywaniu obecnego stanu wnętr i zespołów wnętr AR-K, zachowaniem ich granic (ścian) z minimalnymi uzupełnieniami, wynikającymi z postępu wiedzy historycznej oraz konserwatorskiej,
- doskonalenie: działania polegające na utrzymaniu i doskonaleniu obecnego stanu wnętr i zespołów wnętr AR-K z wymianami na elementy odtwarzane, z uwagi na szybki postęp naturalnego starzenia się substancji budowlanej i elementów szaty roślinnej,
- uzupełnianie: działania polegające na uzupełnianiu obecnego stanu wnętr AR-K i zespołów wnętr AR-K za pomocą odtwarzanych od podstaw lub scalanych, brakujących drobnych elementów, znanych i potwierdzonych dzięki wynikom badań naukowych,
- uczytelnianie: działania polegające na ciągłej korekcie czytelności i wyjaśnieniu pierwotnej idei i funkcji wnętr i zespołów wnętr AR-K poprzez wprowadzanie lub usuwanie drobnych elementów dla odzyskania klarowności i zrozumiałości pierwotnych założeń projektowych lub/oraz śladów istotnych przemian naturalnych i kulturowych, zapisanych w krajobrazie,

- porządkowanie: działania polegające na ciągłej korekcie stanu, czytelności i jednorodności wnętrz i zespołów wnętrz AR-K poprzez usuwanie lub zamianę drobnych, spontanicznie pojawiających się, współczesnych elementów,
- odnawianie: działania polegające na kompleksowej poprawie stanu dzieł i kompozycji architektonicznych we wnętrzach i zespołach wnętrz AR-K, odbywające się bez większych zmian ich funkcji, formy i znaczeń,
- scalanie: działania polegające na odzyskiwaniu i uzyskiwaniu jednorodności i harmonii formy oraz poprawy funkcjonalności wnętrz i zespołów wnętrz AR-K poprzez wprowadzanie i usuwanie dużych elementów w celu połączenia wtórnie rozłączonych lub zniekształconych i zatartych układów kompozycyjnych,
- wydzielanie: działania polegające na odzyskiwaniu i uzyskiwaniu jednorodności i harmonii formy oraz poprawy funkcjonalności wnętrz i zespołów wnętrz AR-K poprzez wprowadzanie elementów w celu rozłączenia wtórnie połączonych i przez to zniekształconych i zatartych układów kompozycyjnych,
- wydobywanie: działania polegające na odzyskiwaniu i uzyskiwaniu właściwej, zamierzonej założeń projektowymi lub wtórnej a uzasadnionej kompozycyjnie lub ideowo – gradacji elementów tworzących wnętrza, zespoły AR-K lub osiągalne z nich widoki i panoramy,
- przywracanie: działania polegające na odzyskiwaniu charakteru bardzo zmienionych i przekształconych a bardzo istotnych wnętrz lub zespołów wnętrz AR-K. To działania zawsze o dużej skali, wymagające zawsze najpierw dokładnych badań a następnie usunięcia wtórnych nawarstwień i elementów oraz układów dekompozycji,
- mianowanie: działania polegające na nadaniu znaczeń wnętrzom AR-K i ich zespołom, cech zwiększających ich rozpoznawalność, atrakcyjność, wydobywających ich rzeczywistą wartość oraz promowania tych cech – w sytuacji nieczytelności lub anonimowości takich wnętrz,
- przemianowanie: działania polegające na przywróceniu znaczeń tym wnętrzom AR-K i ich zespołom, których dzisiejsze znaczenia i społeczna konotacja są niekorzystne. Odzyskanie dawnego ich znaczenia w celu cech zwiększenia ich rozpoznawalności, atrakcyjności i wydobywania ich rzeczywistej wartości,
- harmonizowanie: działania polegające na ciągłej dbałości o stan wnętrz AR-K i jakość przebywania w nich poprzez racjonalne kształtowanie świadczonych tam usług i innych form aktywności miejskiej, związanych głównie z komercją, wydarzeniami artystycznymi itp.,
- kontynuowanie: działania polegające na kształtowaniu wnętrz i zespołów wnętrz AR-K będące kontynuacją zarówno ich cech swoistych, nadanych aktem projektowania i pierwotnej realizacji, jak i następujących później przemian.

PROBLEMY:	ZWAK: STRADOM Przykładowa karta ZWAK																														
	OCENA OGÓLNA: ZWAK o dużej wartości historycznej, ze śladowymi możliwościami uzupełnień. Ograniczenie możliwości wbudowanie nowych obiektów, zwłaszcza na obrzeżach i terenie ogrodów klasztornych oraz terenów sportowych. Nadanie ul. Stradomskiej rangi bulwaru z dominacją funkcji pieszej i podkreśleniem widoku na Wawel.																														
	ZS – STRUKTURA ZABUDOWY					ZF – FORMA ZABUDOWY						PK – PRZESTRZENIE PUBLICZNE I KOMUNIKACJA						PZ – ZIELEŃ					EKSPOZYCJA								
	ZWARTOŚĆ Z	ZWARTOŚĆ W	RÓWNOWAGA H	RÓWNOWAGA V	DOSTĘPNOŚĆ	PROPORCJE	TRANSPARENT-	ZWIEŃCZENIA	PORZĄDKI	DETALE	KOLOR	DOGMAT	ŚCIANA / KULISY	CIEŃ	SEKWENCJA	OTWARCIA	ZAMKNIĘCIA	ZGODNOŚĆ	IDEA	KOMPOZYCJA	GATUNKI	ZDROWOTNOŚĆ	URZĄDZANIE	DYSTANS	ROZLEGŁOŚĆ	MONUMENTAL-	MALOWNICZOŚĆ	DESYGNAT	EFEKT	PLANY	DOMINACJA
ZACHOWYWANIE																															
DOSKONALENIE																															
UZUPEŁNIANIE																															
UCZYTELNIANIE																															
PORZĄDKOWANIE																															
ODNAWIANIE																															
SCALANIE																															
WYDZIELANIE																															
WYDOBYWANIE																															
PRZYWRACANIE																															
MIANOWANIE																															

ZWAK: STRADOM Przykładowa karta ZWAK

NR	WAK	WARTOŚCI HISTORYCZNE				WARTOŚCI WSPÓŁCZESNE							KIERUNEK PRZEMIAN
		stan	czytel- ność układu	jednorod- ność układu	rodzaj warto- ści	wartości funkcyj- nalne	warto- ści for- malne	wartości wido- kowe		wartości przyrodni- cze	chłonność krajobra- zowa	rodzaj warto- ści	
								EC	BC				
III.1	Bernar- dyni	dobry	b. czy- telny	jedno- rodny z in- gerencjami	HIST 1	najwyższe	wysokie	najwyż- sze	najwyż- sze	wysokie	niska	WSP 2	ZACHOWU- JĄCY
III. 2	Misjonar- ze	dobry	b. czy- telny	jedno- rodny	HIST 1	najwyższe	najwyż- sze	najwyż- sze	najwyż- sze	wysokie	Brak	WSP 1	KONTYNU- ACYJNY
III.3	Bożo- grobcy	stan nadinge- rencji	czyt. z przekoszt.	nawar- stwiony	HIST 2	wysokie	wysokie	średnie	średnie	niskie	niska	WSP 3	META- MOR- FICZNY
III.4	Piekiełko	zaniedbany	czyt. z przekoszt.	nawar- stwiony	HIST 2	wysokie	wysokie	średnie	średnie	brak	niska	WSP 3	KONTYNU- ACYJNY
III.5	Koletki	dobry	czyt. z przekoszt.	nawar- stwiony	HIST 2	wysokie	wysokie	najwyż- sze	średnie	niskie	brak	WSP 2	KONTYNU- ACYJNY
III.6	Nadwi- ślan	dobry	czytelny	jedno- rodny z in- gerencjami	HIST 1	wysokie	mierne	najwyż- sze	mierne	niskie	brak	WSP 2	ZACHOWU- JĄCY

				WYTYCZNE W ZAKRESIE PROCESÓW PRZEMIAN KRAJOBRAZU			
Nr	Nazwa	WYTYCZNE DLA WAK I CIĄGÓW	WYTYCZNA DLA ZWAK	Model procesu ochrony	Model procesu użytkowania	Model kształtowania widoku	Model kształtowania tożsamości miejsca
III.1	Bernardyni	KONS/RKOM	INTE	A/B	KONTEMPLACJA EKSTENSYWNA	ZACHOWYWANIE SCALANIE	SUBLIMACYJNY
III. 2	Misjonarze	KONS	INTE	A	KONTEMPLACJA EKSTENSYWNA	ZACHOWYWANIE	SUBLIMACYJNY

Podsumowanie

Teren proponowanego Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem to obszar o analogicznych wartościach, szansach i zagrożeniach, co sąsiedni Park Kulturowy Stare Miasto. Widoczne są jednak różnice, wynikające ze sposobów zainwestowania obszaru, z liczebności i rozmieszczenia mieszkańców oraz większego zróżnicowania substancji urbanistycznej i architektonicznej. Te z kolei otwierają znacznie większą ilość potencjalnych konfliktów i potrzeb zdefiniowania polityk ochrony oraz rozwoju. Generalnie można zarysować dwa brzegowe - konkurencyjne i wykluczające się - scenariusze kierunków przemian – procesów przyszłych (wyrastających organicznie z procesów współczesnych):

1. wariant eksploatacyjny – maksymalne wykorzystanie koniunktury turystyczno-rozrywkowo – użytkowej, co będzie prowadzić do wypierania mieszkańców, agresywnych inwestycji, sukcesywnej wymiany substancji architektonicznej, zaśmiecania krajobrazu substandardowymi stoiskami przenośnymi oraz może nieść zagrożenie zupełnego zagubienia *genius loci*;
2. wariant kontemplacyjny – poszukujący recepty zrównoważonego rozwoju, w którym jest miejsce na dobrostan mieszkańców oraz aktywności turystyczne oparte o smakowanie wartości krajobrazowo – kulturowych i pogłębione poznawanie oferty kulturalnej. W takim wariacie wartości krajobrazu kulturowego oraz poszczególnych zabytków stają się kluczowymi, dla utrzymania atrakcyjności oferty obszaru. Stąd wariant intensyfikujący działania konserwatorskie, w celu zachowania i wyeksponowania wartości historycznej miejsca.

Warianty brzegowe są przerysowane i trudno sobie wyobrazić ich realizację w czystej postaci. Realna droga rozwoju, kierunku przemian przyszłych, przebiega gdzieś między skrajnościami. Scenariusze przemian i procesów przyszłych zależą od wyborów dokonywanych obecnie. Dbałość o krajobraz kulturowy oraz substancję zabytkową, które zapewniają obszarowi Parku Kulturowego wyjątkowość, to inwestycja prorozwojowa. Jednak stwierdzenie, że celem jest rozwój nic nie wyjaśnia. Procesy przyszłe mogą bowiem ogniskować się wokół rozwoju konsumpcyjnego lub kontemplacyjnego, zrównoważonego, bądź jednostronnego. W każdym wypadku skutki dla zasobów dziedzictwa oraz stopień wykorzystania tych zasobów będzie inny. Mogą wiązać się z gruntownymi przekształceniami krajobrazu, bądź z postawami zachowawczymi. Wybór drogi zależy od wielu składowych ekonomicznych, społecznych, ideowych. Plan ochrony Parku Kulturowego nie jest instrumentem zdolnym do ingerencji w politykę Miasta, w takiej skali. Jednak Plan ochrony Parku Kulturowego, wskazując możliwe rozwiązania, ma szansę przeważać w wyborze postaw pro konserwatorskich, jako podstawy wizji rozwoju dzielnicy.

Park Kulturowy ma zadbać o wycinek rzeczywistości: porządek przestrzenny, stylistykę budynków, uczytelnienie widoków i takie sformułowanie zaleceń dla zieleni, by dzikie chaszcze można było zamienić w zieleni dopełniającą architekturę i ład przestrzenny. Ma zadbać o przywrócenie mieszkańcom wygody i piękna dzielnicy, wizualnego i funkcjonalnego komfortu, dumy z tego miejsca.

Wiele spraw dla mieszkańców istotnych musi być jednak załatwione w innych trybach administracyjnych, bo zapisy Planu ochrony Parku Kulturowego to tylko jedno z elementów składowych recepty na sukces. Więcej znaleźć można w innych programach miejskich, gdzie głównymi celami są:

- dostosowanie warunków życiowych i mieszkaniowych społeczeństwa lokalnego do współczesnych standardów,
- zachowanie i rewitalizacja budynków i obiektów o walorach historycznych, kulturowych, architektonicznych i urbanistycznych,

- podniesienie walorów przestrzeni publicznej dla mieszkańców i turystów,
- poprawa sytuacji ekologicznej oraz modernizacja infrastruktury socjalnej i technicznej.

Pod względem jakości i znaczenia potencjału dziedzictwa kulturowego Kazimierz ze Stradomiem zachowują autonomiczność względem innych części miasta, o czym decydują wątki historyczne i substancja zabytkowa. To zdecydowanie mocna strona i wartość obszaru Parku Kulturowego. W sferze niematerialnej dopełnieniem owej wyjątkowości jest „legenda Kazimierza” i jeden z ważniejszych w Polsce obszar reprezentacji dziedzictwa kultury żydowskiej (choć, jak wielokrotnie podkreślano, to tylko część tradycji Kazimierza). Optymalizacji i świadomego kreowania wymaga system powiązań funkcjonowania ekonomicznego z eksponowaniem i użytkowaniem zespołu zabytkowego, przy poszanowaniu praw i komfortu mieszkańców.

Korelacja zadań w sferze zarządzania obszarem i działań ochronno-konserwatorskich, to istotna szansa podniesienia jakości życia w obszarze parku kulturowego. Wydaje się niezbędnym zachować komercyjny charakter części obszaru, a z drugiej strony wzmocnić poczucie bezpieczeństwa i komfortu warunków życia stałych mieszkańców. Celem działania powinna być ochrona wyjątkowości urbanistycznej i historycznej obszaru, substancji zabytkowej, zieleni oraz relacji krajobrazowych, jako istotnych zarówno w perspektywie eksploatacji turystycznej, jak i warunków życia mieszkańców.

Zagrożenia wiążą się z niebezpieczeństwem utraty substancji historycznej i przeinwestowania funkcjonalnego, które może zatrzeć wyjątkowy charakter obszaru. Najistotniejszym zagrożeniem jest utrata substancji zabytkowej w skali obiektów i kompozycji przestrzennej w wyniku nieskoordynowanych, jednostkowych decyzji, ignorujących wartości zespołu. Istotnym zagrożeniem są zmiany w poczuciu i rozumieniu tożsamości miejsca. Niezbędnym czynnikiem polityki Miasta w tym kontekście powinna być dążność do zachowania charakteru obszaru Parku Kulturowego z wykorzystaniem uwarunkowań, jakie daje zastana, historyczna kompozycja urbanistyczna. Skrajną ostrożność powinny budzić koncepcje ingerencji w substancję (np. wymiana bruków ulic Kazimierza, docieplanie elewacji, wymiana zabudowy), ekspansja form substandardowych (food trucki, budki handlowe) lub obcych formalnie (pływające restauracje i hotele nad Wisłą).

Procesy trwające w granicach Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem, to wypadkowa kontynuacja procesów przeszłych. Uwarunkowania współczesności powodują ewolucję zachodzących zjawisk. Procesy trwające uwzględniono przy delimitacji obszaru Parku oraz przy wyznaczaniu wewnętrznych podziałów. Procesy trwające w kontekście polityki ochronnej mogą być postrzegane jako tendencje pozytywne, kwalifikowane do rozwijania i podtrzymywania, jako synergiczny element systemu ochrony, jako tendencje występujące, ale niewpływające bezpośrednio na realizację celów ochronnych oraz jako procesy negatywne, które należy modyfikować, by móc realizować cele ochronne. Wśród negatywnych procesów trwających, które niepoddane świadomej polityce ochronnej, mogą powodować destrukcję wartości zespołu wyróżniono m.in.:

- umacnianie się anonimowości i nieczytelności intencji grup inwestorskich,
- tworzenie warunków sprzyjających niekontrolowanym lub pozostającym pod ograniczoną kontrolą procesom inwestorskim w cennych pod względem kulturowym i krajobrazowym terenach,
- tendencję do przeskalowywania inwestycji ze względu na interes ekonomiczny,
- tworzenie warunków sprzyjających przypadkowości decyzji dotyczących rozwoju przestrzennego lub popełniania błędów w odniesieniu do potrzeb ochrony krajobrazu kulturowego bądź przyrodniczego,

- nasilanie się procesów dezintegracji społecznej i wzrostu anonimowości podmiotów działających w obszarze proponowanego Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem,
- rozproszenie faktycznych przychodów mieszkańców oraz samorządu i w konsekwencji spowolnienie ich napływu (lub co najmniej brak czytelnego impulsu dla dodatkowego, planowego ich wzrostu),
- teatralizacja dziedzictwa i fasadyzacja zabudowy,
- dominacja interesu ekonomicznego nad interesem mieszkańców obszaru,
- tworzenie zamkniętych enklaw nowej przedsiębiorczości i kameralnych, autonomicznych układów urbanistycznych (np. tereny przemysłowe w rejonie Dajworu),
- skłonność do monokultury barowo – hotelowej, jako sposobu zagospodarowania zabudowy i tworzenia oferty przemysłu turystycznego,
- specyficzne dla obszaru upodobanie do tymczasowości i substandardowości części ofert turystycznych i gastronomiczno-rozrywkowych (np.: food trucki, meleksy, handel uliczny na Placu Nowym, fast food),
- symbolem współczesnych procesów mogą być konflikty: mieszkańcy – przedsiębiorcy i inwestorzy, piesi – cykliści – samochody, meleksy – turyści piesi, turystyka użytkowa – turystyka kontemplacyjna, parkingi – przestrzeń publiczna, bruki i przestrzenie otwarte – zieleni miejska, tereny zieleni – inwestycje budowlane, zieleni tradycyjna – uliczne donice i skrzynie z zielenią.

Jednocześnie stwierdzenie o przewadze procesów negatywnych nie odpowiada w pełni rzeczywistości. Równolegle można zaobserwować procesy pozytywne:

- utrzymującą się tendencję do realizacji profesjonalnych prac konserwatorskich i remontów adaptacyjnych zachowujących charakter mieszkalnej zabudowy historycznej,
- napływ środków inwestycyjnych, z których część służy podniesieniu stanu technicznego i poprawie infrastruktury technicznej budynków historycznych,
- wzrost świadomości, co do roli zieleni miejskiej, potrzeby jej ochrony i rozwoju,
- działanie w ramach dużych projektów, służących zarówno podniesieniu jakości przestrzeni publicznej, jak i optymalizacji komunikacji (ul. Krakowska),
- dbałość o stan zachowania najcenniejszych zespołów zabytkowych (działania SKOZK i Gminy Miejskiej Kraków); wysoki poziom konserwacji zabytków najcenniejszych i dobry ich stan zachowania,
- rosnącą w siłę aktywność rozmaitych gremiów przywracających pamięć o różnorodności kulturowej dzielnicy, a w szczególności pamięć dziedzictwa kulturowego Żydów kazimierskich,
- liczne inicjatywy podtrzymania genius loci (szyldy i sklepiki na ul. Jakuba, lokale przy Szerokiej, działania na Placu Nowym),
- konsolidację społeczną mieszkańców Kazimierza, czego wyrazem są działania w obronie warunków życia w granicach obszaru Parku Kulturowego,
- wpisanie się w miejscową tradycję kulturową muzeów i galerii oraz instytucji kultury kreujących charakter obszaru,
- samo powołanie Parku Kulturowego, jako narzędzia prawnego ochrony krajobrazu historycznego,
- sieciowanie atrakcji i otwieranie się na sąsiednie tereny miasta (Kładka Ojca Bernatka, planowana kładka na Ludwinów),

- niewiadomym, ale potencjalnie pozytywnym procesem trwającym i perspektywicznym jest otwieranie się połączeń z innymi częściami miasta, przy okazji modernizacji linii kolejowej, która jednocześnie wyznacza granice parku; zastąpienie dotychczasowego nasypu ziemnego otwarciami pod estakadą kolejową stwarza nowe perspektywy zagospodarowywania przestrzeni publicznych i komunikacji z sąsiednimi wnętrzami architektoniczno-krajobrazowymi,
- ugruntowanie „marki”, popularności Kazimierza, jako wartościowego obszaru w skali miasta,
- utrzymanie dobrej dostępności obszaru środkami komunikacji zbiorowej,
- wysoką jakość architektoniczną części inwestycji współczesnych.

Procesy trwające ukazują pozytywne kierunki rozwoju i ujawniają słabości systemowe zarządzania oraz ochrony obszarów o szczególnej wartości historycznej i krajobrazowej. Na przykład inwestycje realizowane przy ul. Stradomskiej i planowane w ogrodach OO. Misjonarzy, które diametralnie zmieniają logikę układu urbanistycznego i rozmieszczenie funkcji w skali miasta, to wynik niewystarczającej współpracy służb ochrony zabytków z procesem planowania przestrzennego. Opóźnienia inwestycyjne w modernizacji ulicy Krakowskiej wynikają z niedostatecznego rozpoznania badawczego obszaru przed podjęciem inwestycji. Dodatkowo okoliczności związane z remontem ul. Krakowskiej ujawniły luki w wiedzy o przeszłości Kazimierza oraz potrzebę poszerzania archeologicznego rozpoznania przeszłości miasta. Zatem nawet dostrzeganie dysfunkcji systemowych może być dyskontowane w celu poprawy funkcjonowania systemu ochrony i zarządzania. Warunkiem jest uzgodnienie celów i kierunków działań, które mają służyć utrwaleniu wartości uznanych za doniosłe społecznie. Powołanie Parku Kulturowego jest również sposobem czynnego włączenia się w procesy trwające w celu ich racjonalnej modyfikacji.

W obszarze Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem powtarzane są dotąd mechanizmy znane ze Starego Miasta, które z powodu popełnionych w przeszłości błędów i zaniechań zamieniło się w konserwatorsko-imprezowy produkt turystyczny, pomieszczenie bezcennych zabytków i przyzwolenia na najprymitywniejszą rozrywkę. Diagnozę tę boleśnie potwierdzają obserwacje miasta w dobie pandemii, gdy nie rozprasza uwagi tłum turystów, a ciemne okna dowodzą pustki społecznej i utraty atrybutów miasta żywego. Obszar Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem jest prężnym, pełnoprawnym elementem składowym Krakowa. Obszarem zintegrowanym nim geograficznie i administracyjnie, mentalnie, kulturowo i gospodarczo. Zatem konieczna jest dbałość o przestrzeń prywatną i publiczną, ich estetykę, autentyczność substancji, sposoby użytkowania i udostępniania.

Chciałoby się dodać jeszcze: „poszanowanie prestiżu”, ale to trudne. Wiele lat, najpierw „czarnego PR” (Kazimierz to siedlisko meneli), potem beładnego używania tradycji miejsca dla uciechy chwilowych gości, żądnych prostych, ale hałaśliwych rozrywek, dało efekt w postaci uprzedzeń. Badania wskazują na sceptyczne nastawienie samych mieszkańców, jeśli chodzi o szanse na pozytywne przemiany w ich dzielnicy. Tę opinię należy przełamać, bo - zwłaszcza Kazimierz - funkcjonuje w trójce

- mieszkańcy dzielnicy,
- mieszkańcy Krakowa,
- turyści.

Skuteczność działania Parku Kulturowego Kazimierz ze Stradomiem zależy od ustalenia hierarchizacji kierunków i zakresów działań oraz harmonogramu i sposobów ograniczania zagrożeń. Zakres i sposoby hierarchizacji ochrony elementów i całości krajobrazu parku kulturowego obejmują:

- eliminowanie i minimalizowanie zagrożeń, w szczególności niekontrolowanych zmian w substancji kulturowej, przyrodniczej i powiązaniach widokowych, np. nie wznoszenie obiektów zmniejszających walory krajobrazowe;
- zachowanie i poprawę stanu walorów krajobrazu kulturowego przez np. uzupełnianie zanikłych, udokumentowanych historycznie elementów tego krajobrazu, zachowanie aktualnej różnorodności krajobrazowej i wzbogacanie jej poziomu, umiejętną gospodarkę zielenią, podporządkowaną aspektom ekspozycji widokowej;
- identyfikację i rozwiązywanie konfliktów według zasady „dobrego przykładu” i „krok po kroku”, gdzie najważniejszym partnerem są lokalnie działające organizacje pozarządowe, fora i portale internetowe oraz media interesujące się na co dzień dzielnicą i jej mieszkańcami.

Osobnej uwagi w skali procesów trwających wymagają doświadczenia czasu pandemii. Gwałtowne załamanie, lub znaczne ograniczenie ruchu turystycznego ukazuje złe strony monokultury restauracyjno-hotelowej oraz modelu miasta bez mieszkańców. W obszarach o większej liczbie stałych mieszkańców funkcjonują lokalne rynki zbytu, jest miejsce na usługi i zakłady rzemieślnicze, na sąsiedzkie więzi i społeczną aktywność. W obszarach zdominowanych przez przemysł użytkowo – turystyczny odpływ turystów wytwarza lukę, której nie ma kto zapełnić. Doświadczenie pandemii trwa i zbyt wcześnie na jego podsumowujące omówienia. Jednak na tle procesów trwających można stawiać tezę, iż nie przejdzie bez echa, a zadaniem zarządzających będzie monitorowanie zmian i skutków oraz zwrot ku polityce zrównoważenia czynników miastotwórczych. W sferze ochrony substancji zabytkowej załamanie koniunktury skutkuje spowolnieniem bądź przerwaniem prac adaptacyjno remontowych, co w dłuższej perspektywie przełoży się na wzrost zagrożeń dla substancji architektonicznej. Może wpływać również na stan substancji pośrednio, przez ubożenie właścicieli i brak środków na bieżące utrzymanie obiektów. Ta perspektywa zmusza do rozważenia możliwych działań interwencyjnych i pomocowych ze strony Gminy Miejskiej Kraków, w przypadku rozwoju sytuacji kryzysowej.

Szansą powinno być kompleksowe spojrzenie na politykę ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego Krakowa, jako całości – z uwzględnieniem strefowania w kontekście Kazimierza ze Stradomiem, Starego Miasta, Podgórze, a nawet Nowej Huty, czy szerzej parków krajobrazowych i miejscowości satelitarnych w otoczeniu miasta. Rozwój spojrzenia „sieciowego” łączącego atrakcyjne obszary historyczne i krajobrazowe w spójną i komplementarną całość funkcjonalną otwiera dalsze możliwości kreowania jednocześnie polityki ochronnej i rozwoju ekonomicznego. Zarazem w takim ujęciu koncepcja ochrony konserwatorskiej zespołu Kazimierza ze Stradomiem staje się oczywistą częścią koncepcji ekonomicznej rozwoju aglomeracji krakowskiej i zyskuje rangę priorytetu nie tylko w kontekście konserwatorskim, ale i szerzej rozumianej polityki miasta.

Wytyczne do uchwały Rady Miasta Krakowa w sprawie utworzenia parku kulturowego pod nazwą Park Kulturowy Kazimierza ze Stradomiem w Krakowie – propozycje do zapisu w zakresie zakazów, nakazów i ograniczeń

W celu ochrony materialnego i krajobrazowego dziedzictwa kulturowego /DK/ w odniesieniu do struktury krajobrazu kulturowego na obszarze Parku ustala się następujące zalecenia:

- DK 1: zachowanie dziedzictwa kulturowego i krajobrazu historycznego układu urbanistycznego Kazimierza ze Stradomiem w granicach Parku Kulturowego,
- DK 2: ochrona historycznej zwartości zewnętrznej i wewnętrznej linii zabudowy, gabarytów i form zespołów i obiektów architektonicznych,
- DK 3: ochrona funkcjonalna i kompozycyjna placów, pierwotnego układu zieleni z dopuszczeniem rewaloryzacji terenów zielonych,
- DK 4: ochrona osi, ciągów i punktów widokowych umożliwiających bliskie i dalekie widoki na charakterystyczne elementy zagospodarowania obszaru, ze szczególnym uwzględnieniem widoków ikonicznych,
- DK 5: ochrona krajobrazu kulturowego poprzez przeciwdziałanie nadmiernej rozbudowie działalności handlowej i usługowej, ingerującej w formę architektoniczną obiektów zabytkowych bądź zakłócającej ich ekspozycję, jak również ingerującej lub zakłócającej możliwość ekspozycji przestrzeni publicznej lub sprzecznej z tradycją kulturową założenia urbanistycznego i związanej z nią estetyką.

W celu ochrony materialnego i krajobrazowego dziedzictwa kulturowego /DK/ w aspekcie powiązań widokowych i ekspozycji krajobrazu kulturowego na obszarze Parku ustala się następujące zalecenia ogólne:

- E 1: zachowanie, uzupełnianie i doskonalenie oraz odnawianie ekspozycji czynnej i biernej dalekich i bliskich powiązań widokowych w postaci osi, ciągów, punktów i płaszczyzn: kluczowych, charakterystycznych i uzupełniających,
- E 2: porządkowanie, odnawianie i wydobywanie rozległości widoków i dystansu ekspozycji w stosunku do pierzei ulic, placów i budynków użyteczności publicznej,
- E 3: wydobywanie, przywracanie i mianowanie monumentalności i malowniczości ekspozycji widoków dalekich i lokalnych,
- E 4: zachowanie efektu wieloplanowości i dominacji form w krajobrazie lokalnym.

W celu ochrony materialnego i krajobrazowego dziedzictwa kulturowego /DK/ w aspekcie przestrzeni publicznych; komunikacji i zieleni na obszarze Parku ustala się następujące zalecenia ogólne:

- K 1: zachowanie, uczytelnianie, przywracanie lub kontynuacja przestrzeni komunikacyjnych, w zależności od ich funkcji i kompozycji przestrzennej w odniesieniu do ich pierwotnych zasad kształtowania,
- K 2: zachowanie i uczytelnianie oraz wydobywanie zwartości ścian i kulis tworzących układ architektoniczno-urbanistyczny w nawiązaniu do proporcji pierzei i chodników, zespołów zieleni i trawników,
- K 3: wprowadzanie udoskonaleń oraz korekt zespołów i elementów zieleni po każdorazowym

indywidualnym rozeznaniu stanu zachowania kompozycji zieleni, jej zdrowotności i możliwości rewitalizacji:

- zachowanie, uzupełnienie i scalanie układu zieleni,
- uczytelnianie, porządkowanie i odnowa układu zieleni,
- przywracanie, harmonizowanie i kontynuacja układu publicznych terenów zieleni,
- likwidacja urządzeń, obiektów szpecących kompozycję urbanistyczną na terenach zielonych i w ich bezpośrednim sąsiedztwie: śmietników trwałych i tymczasowych od strony przestrzeni publicznych, kiosków i obiektów tymczasowych: food trucków i budek handlowych.

Realizacji ochrony, o której mowa powyżej powinny służyć:

- aktualizacja miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Parku,
- opracowanie w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, a następnie uchwalenie Planu ochrony,

Na obszarze Parku Kulturowego ustala się następujące zakazy i ograniczenia:

- ZA 1: zakaz prowadzenia robót budowlanych, prowadzących do zmian formy architektonicznej budynków umieszczonych w rejestrze lub ewidencji zabytków ze szczególnym uwzględnieniem wystroju elewacji, z dopuszczeniem zmian wynikających z uwarunkowań historycznych i ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego; budynek zabytkowy wymaga pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie robót i pozwolenia na budowę, a to musi być zgodne z mpzp.
- ZA 2: wszelkie roboty budowlane dotyczące adaptacji, przebudów budynków lub termoizolacji budynków, w tym zmiana kolorystyki elewacji wymagają zachowania warunku wyprzedzających badań historycznych lub konserwatorskich (w ramach procedury wydawania pozwolenia konserwatorskiego pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie robót przy obiekcie zabytkowym) pozwalających na określenie dawnej kolorystyki elewacji, należy przywrócić kolorystykę pierwotną,
 - wszelkie roboty budowlane w zakresie adaptacji poddaszy winny być poprzedzone wykonaniem analiz widokowych, potwierdzających zachowanie i ekspozycję dziedzictwa kulturowego i krajobrazu historycznego
 - zakaz rozbiórki obiektu zabytkowego wpisanego wyłącznie do ewidencji zabytków, z uwzględnieniem przepisów odrębnych oraz możliwość odbudowy takiego obiektu z uwzględnieniem wytycznych konserwatorskich wynikających z uwarunkowań historycznych, pod warunkiem zgodności z ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
 - dopuszcza się lokalizację na dachach budynków niebędących budynkami frontowymi anten, masztów oraz innych urządzeń technicznych o wysokości nieprzekraczającej kalenicy budynku frontowego, nakaz zachowania zabytkowej stolarki okiennej, witryn sklepowych, bram wejściowych, wjazdowych. W przypadku konieczności wymiany powyższych elementów, w tym także rynien, wprowadza się zakaz stosowania tworzyw sztucznych oraz wymóg przywrócenia tradycyjnej formy i zastosowania tradycyjnego materiału.
- ZA 3: zakaz lokalizacji anten, masztów oraz innych urządzeń technicznych na dachach budynków w miejscach widocznych z poziomu przechodnia od strony przestrzeni publicznych,
- ZA 4: ustala się zakazy i ograniczenia dotyczące prowadzenia działalności usługowej

polegającej na organizacji imprez: na terenach placów, reprezentacyjnych odcinków ulic (ul. Szeroka)

i parków miejskich dopuszcza się możliwość organizacji imprez mających szczególne znaczenie historyczne i kulturowe dla tradycji obszaru,

- ZA 5: na terenie Parku Kulturowego ustala się zakazy i ograniczenia dotyczące umieszczania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych –według zapisów uchwały krajobrazowej dla Miasta Krakowa,
- ZA 6: zakaz umieszczania od strony przestrzeni publicznych urządzeń nagłaśniających i klimatyzujących,
- ZA 7: zakaz stosowania światła kolorowego w iluminacji obiektów budowlanych,
- ZA 8: zakaz składowania i magazynowania odpadów poza pojemnikami służącymi do czasowego gromadzenia.

Na terenie Parku ustala się następujące zakazy i ograniczenia dotyczące prowadzenia działalności usługowej w ogródkach gastronomicznych (kawiarnianych):

- na terenie Placu Wolnica i Placu Nowego odległość ogródków gastronomicznych od fasady budynków wyznacza linia brukowana w nawierzchni chodnika tych placów, a odległość ogródka od jezdni nie może być mniejsza niż 0,5 m, przy jednoczesnym zapewnieniu dojścia do budynku na szerokości portalu bramy wjazdowej
- ogródki gastronomiczne (kawiarniane) na pozostałych chodnikach Parku mogą być lokalizowane z zachowaniem co najmniej 0,5 m skrajni drogowej, jak też co najmniej 1,5 m wolnej przestrzeni chodnika, umożliwiającej swobodne poruszanie się pieszych oraz dojście lub dojazd do budynków na szerokości bramy wejściowej lub wjazdowej, z zastrzeżeniem, że:
 - elementy ogródka położone najbliżej dojścia lub wjazdu do bramy winny znajdować się w odległości nie mniejszej niż 0,5 m od światła bramy,
 - zarządca drogi lub placu nie wniesie zastrzeżeń do wnioskowanej lokalizacji z uwagi na istniejące uwarunkowania (np. wynikające z organizacji ruchu, natężenia ruchu pieszych i pojazdów, szerokości chodnika, sposobu parkowania pojazdów),
 - ogródki gastronomiczne (kawiarniane), z wyłączeniem ogródków urządzanych w podworcach oraz na czas trwania imprez, mogą być lokalizowane przed budynkiem, w którym znajduje się lokal gastronomiczny, posiadający własne zaplecze oraz wejście od strony ulicy, przy której jest zlokalizowany, przy czym pierwszeństwo mają lokale posiadające bezpośrednie wejście z ulicy lub placu,
 - zakaz umieszczania na terenie ogródków gastronomicznych (kawiarnianych): urządzeń gastronomicznych, stoisk handlowych, urządzeń nagłaśniających oraz stosowania podestów i sztucznych wykładzin na istniejącej nawierzchni,
 - napisy i inne elementy plastyczne na parasolach w ogródkach mogą być usytuowane tylko na lambrekinach otaczających czasze parasoli (dopuszcza się przemienne logo firmowe lokalu i sponsora, prowadzonej działalności lub informacji o danym lokalu (lub preferowanych wyrobów),
 - urządzenie ogródka na terenie dróg publicznych wymaga zezwolenia zarządcy drogi, wydanego zgodnie z przepisami odrębnymi, a na pozostałych terenach - zawarcia stosownej umowy z Gminą Miejską Kraków,

- zakaz umieszczania w niezabrukowanej strefie wokół drzew, zlokalizowanych w przestrzeni publicznej, jakichkolwiek urządzeń oraz mocowania w koronach drzew oświetlenia, z dopuszczeniem dekoracji świątecznej lub okolicznościowej,
- dopuszcza się lokalizację ogródków kawiarnianych i gastronomicznych w okresie zimowym z zastosowaniem urządzeń grzewczych,

Na terenie Parku ustala się zakazy i ograniczenia dotyczące prowadzenia pozostałej działalności handlowej i usługowej:

- zakaz prowadzenia działalności usługowej oraz handlowej w bramach, przejściach i przejazdach do budynków, w tym wystawiania i oferowania do sprzedaży towarów, za wyjątkiem istniejących witryn oraz pomieszczeń wydzielonych zgodnie z przepisami odrębnymi;
- dopuszcza się handel obwoźny wyłącznie: obwarzankami krakowskimi - produktami o chronionym oznaczeniu geograficznym w Unii Europejskiej, kasztanami jadalnymi lub pamiątkami związanymi z Kazimierzem i Stradomiem lub ich tradycją kulturową;
- zakaz sprzedaży „z ręki”;
- zakaz emisji do przestrzeni publicznej związanych z prowadzoną działalnością handlową lub usługową obrazów, dźwięków i światła za pomocą urządzeń emitujących, znajdujących się na zewnątrz budynków, jak również znajdujących się wewnątrz budynków, w tym w bramach, przejściach i przejazdach, jeśli emisja skierowana jest przede wszystkim do przestrzeni publicznej; w szczególności dotyczy to emisji za pomocą głośników, wyświetlaczy LCD, wyświetlaczy, taśm i listew LED, neonów i laserów oraz używania do podświetlenia obiektów znajdujących się w witrynach, oknach, bramach, przejściach i przejazdach światła innego niż białe lub zbliżone do białego, w tym także światła o zmieniającym się natężeniu, błyskowego lub pulsującego;
- zakaz podświetlania w sposób widoczny od strony przestrzeni publicznej położonych na kondygnacjach powyżej parteru okien lokali, w których prowadzona jest działalność handlowa lub usługowa, światłem innym niż białe lub zbliżone do białego, w tym także światłem o zmieniającym się natężeniu, błyskowym lub pulsującym;
- zakaz ograniczania transparentności przeszkleń lokali, w których prowadzona jest działalność handlowa lub usługowa, za wyjątkiem:
 - ograniczenia transparentności związanego z wykonywaniem robót budowlanych - na czas ich trwania;
 - umieszczania informacji na temat:
 - możliwości dokonywania płatności kartami płatniczymi oraz korzystania z innych kart, w szczególności: rabatowych, lojalnościowych, wydawanych w ramach programów partnerskich,
 - możliwości zwrotu podatku VAT,
 - godzin otwarcia lokalu,
 - ochrony lub monitoringu obiektu - bez nazw i graficznych oznaczeń podmiotów świadczących usługę,
 - przeznaczenia nieruchomości na sprzedaż, na wynajem lub do wydzierżawienia, przy czym informacje te nie powinny łącznie zajmować więcej niż 20% powierzchni przeszklenia;
 - informacji o trwającym w lokalu wydarzeniu artystycznym, muzycznym, literackim w trakcie jego trwania i 1 tydzień wcześniej, przy czym informacje te nie mogą łącznie zajmować więcej niż 20% powierzchni przeszklenia.

- na Placu Wolnica i Placu Nowym dopuszcza się lokalizację targowiska kwiaciarek. Prowadzenie działalności handlowej na targowisku miejskim wymaga zawarcia umowy z Gminą Miejską Kraków. Powierzchnia targowiska oraz jego rozmieszczenie winny być określone w zawartej umowie;
- dopuszcza się możliwość prowadzenia występów artystów ulicznych. Działalność taka wymaga zachowania stosownych warunków oraz na terenie dróg publicznych uzyskania zezwolenia zarządcy drogi wydanego zgodnie z przepisami odrębnymi, a na pozostałych terenach zawarcia stosownej umowy z Gminą Miejską Kraków;
- zakaz reklamowania działalności handlowej i usługowej poprzez noszenie kostiumów i przebrań, z dopuszczeniem strojów noszonych przez osoby znajdujące się bezpośrednio przy wejściu do budynku lub lokalu, w którym prowadzona jest reklamowana działalność, przy czym stroje te nie mogą być sprzeczne z tradycją kulturową Kazimierza i Stradomia;
- zakaz rozdawania ulotek z informacjami o charakterze sprzecznym z moralnością publiczną;
- zakaz prowadzenia działalności usługowej o charakterze sprzecznym z moralnością publiczną w lokalu, w którym prowadzi działalność gastronomiczną, kulturalną lub rozrywkową;
- zakaz powiadamiania o towarach, usługach lub imprezach polegający na nagabywaniu osób przebywających na obszarze Parku.

Dopuszcza się prowadzenie działalności usługowej w zakresie przewozu osób, przy czym usługi te mogą być świadczone wyłącznie przy wykorzystaniu: pojazdów wolnobieżnych z napędem elektrycznym, dla których Urząd Miasta Krakowa wyda identyfikator, pojazdów zaprzęgowych, dla których Urząd Miasta Krakowa wyda identyfikator, publicznego transportu zbiorowego i taksówek.

Na terenie Parku ustala się zakazy i ograniczenia dotyczące prowadzenia działalności usługowej polegającej na organizacji imprez:

- na terenie placów dopuszcza się możliwość organizacji imprez mających szczególne znaczenie historyczne i kulturowe dla Miasta Krakowa, w szczególności Kazimierza i Stradomia,
- przeprowadzenie imprezy na pozostałym obszarze wymaga zachowania warunków określonych na terenie dróg publicznych, zezwolenia zarządcy drogi wydanego zgodnie z przepisami odrębnymi, a na pozostałych terenach zawarcia stosownej umowy z Gminą Miejską Kraków,
- zakaz stosowania paliw stałych na stoiskach gastronomicznych.

Wprowadza się zakaz używania instalacji lub urządzeń nagłaśniających na terenie Parku, z dopuszczeniem ich używania w przypadkach określonych w przepisach odrębnych.

Na terenie Parku ustala się zakazy i ograniczenia dotyczące umieszczania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych:

- zakaz lokalizacji, obwożenia i tablic reklamowych i urządzeń reklamowych w przestrzeni publicznej na terenie Parku, z dopuszczeniem:
 - a) tablic reklamowych i urządzeń reklamowych (za wyjątkiem słupów ogłoszeniowych), towarzyszących odbywającym się imprezom na czas ich trwania oraz na czas montażu i demontażu w okresie trzech dni przed rozpoczęciem imprezy i do jednego dnia roboczego po jej zakończeniu,
 - b) nieoświetlonych reklam, umieszczonych na rusztowaniach budowlanych elewacji frontowych budynku - wyłącznie na czas trwania robót budowlanych elewacji frontowych zgodnie z przepisami odrębnymi, lecz nie dłużej niż 12 miesięcy, z zastrzeżeniem, że powierzchnia treści i znaków reklamy nie może przekraczać 50% powierzchni

rusztowania; pozostała powierzchnia reklamy powinna przedstawiać wizerunek elewacji budynku, na którym się znajduje,

- słupów ogłoszeniowych z możliwą funkcją handlową - tzw. „okrągłaków”,
- urządzeń reklamowych, w tym wyświetlaczy LCD i LED, stanowiących wyposażenie przystanków komunikacji miejskiej, o treści związanej z komunikacją zbiorową,
- reklam na pojazdach publicznego transportu zbiorowego i rowerach miejskich, działających w ramach systemu, którego organizatorem jest Gmina Miejska Kraków,
- reklam na pojazdach, których wjazd na teren Parku jest uzasadniony potrzebami świadczenia usług dostawczych lub serwisowych, na czas wykonywania tych usług,
- tablice reklamowe na budynku mogą być umieszczane płasko na elewacji lub witrynie lokalu (maksymalnie 20% powierzchni witryny) bądź na wysięgnikach. Nośniki winny być dostosowane do kompozycji architektonicznej i charakteru budynku,
- zakaz umieszczania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych o wymiarach przekraczających wielkości:
 - dla nośników płaskich - maksymalnie 1,0 m² powierzchni,
 - dla nośników prostopadłych tzw. wysięgników, maksymalnie odległość 80 cm od elewacji do końca wysięgnika z sztyldem oraz 60 cm wysokości.
- zakaz umieszczania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych na wysięgnikach na wysokości mniejszej niż 2,5 m nad poziomem istniejącego terenu,
- zakaz umieszczania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych powyżej linii parteru (gzymsu rozdzielającego parter od pierwszego piętra), w tym w oknach na całej elewacji budynku oraz na dachach i kalenicach oraz ścianach szczytowych budynków,
- zakaz umieszczania więcej niż jednego szyldu informującego o podmiocie i prowadzonej działalności na elewacji budynku, w którym działalność jest prowadzona, oraz zakaz umieszczania takich szyldów na innych budynkach,
- zakaz umieszczania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych o jaskrawej kolorystyce, odbijających światło, odblaskowych, projekcji świetlnych, elementów ruchomych, neonów oraz światła o zmieniającym się natężeniu, błyskowego lub pulsującego,
- zakaz umieszczania na elewacji budynków znaków towarowych, za wyjątkiem oznaczenia sklepów firmowych mieszczących się w danym budynku,
- zakaz umieszczania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych na słupach oświetleniowych i trakcyjnych, z wyjątkiem tablic z informacjami dotyczącymi obsługi ruchu turystycznego i drogowego,
- zakaz umieszczania na elewacjach budynków chorągwi, chorągiewek, proporczyków i banerów oraz innych nośników informacji handlowej i wizualnej, za wyjątkiem budynków instytucji, na których jest to dopuszczalne na podstawie przepisów odrębnych oraz towarzyszących odbywającym się imprezom, na czas ich trwania oraz na czas montażu i demontażu w okresie trzech dni przed rozpoczęciem imprezy i do jednego dnia roboczego po jej zakończeniu,
- zakaz umieszczania banerów usytuowanych w słupie powietrza nad drogami publicznymi i placami; zakaz nie dotyczy dekoracji świątecznej lub okolicznościowej, związanej z wydarzeniami kulturowymi (historycznymi) miasta,
- dopuszcza się lokalizację tymczasowych urządzeń reklamowych i innych urządzeń informacji wizualnej - o wysokości do 3,5 m - wraz z konstrukcją, instalowanych w wykonaniu obowiązków związanych z informacją publiczną oraz towarzyszących odbywającym się imprezom na czas

ich trwania oraz na czas montażu i demontażu w okresie trzech dni przed rozpoczęciem imprezy i do jednego dnia roboczego po jej zakończeniu,

- zakaz umieszczania reklam sprzecznych z moralnością publiczną,
- zakaz umieszczania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych w bramach, przejściach i przejazdach do budynków, w sposób przesłaniający światło bram, przejść i przejazdów oraz otwarte do wewnątrz skrzydła drzwi, bram i krat,
- zakaz umieszczania reklam na nawierzchniach placów i dróg.

Na terenie Parku Kulturowego ustala się zakazy i ograniczenia dotyczące instalowania urządzeń na elewacjach frontowych budynków oraz oświetlenia:

- zakaz stosowania markiz zasłaniających detale architektoniczne, widoki na zabytki, czy przesłaniających osie widokowe,
- zakaz umieszczania od strony przestrzeni publicznych urządzeń nagłaśniających i klimatyzujących,
- zakaz stosowania światła migającego, zmieniającego barwy do iluminacji obiektów budowlanych; zakaz stosowania reklam i innych nośników świetlnych migających i pulsujących, ekranów, projektorów i wyświetlaczy.

Wytyczne do przyszłych aktualizacji mpzp

Obecnie na obszarze objętym sporządzeniem planu ochrony obowiązują trzy miejscowe plany zagospodarowania:

1. **Uchwała NR LXXXI/1240/13 Rady Miasta Krakowa z dnia 11 września 2013 r. w sprawie uchwalenia** miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru "**BULWARY WISŁY**" - ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego z dnia 27 września 2013 r., poz. 5685.
2. **Uchwała NR LXXXVIII/2145/17 Rady Miasta Krakowa z dnia 8 listopada 2017 r. w sprawie uchwalenia** miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru "**KAZIMIERZ**" - ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego z dnia 23 listopada 2017 r., poz. 7618.
3. **Uchwała NR XCIII/2443/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 24 stycznia 2018 r. w sprawie uchwalenia** miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru "**STRADOM**" - ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego z dnia 5 lutego 2018 r., poz. 949.

Zakres ochrony, którą zapewniają te plany, opisano w części B i C II etapu opracowania. Ponadto na obszarze całego Miasta Krakowa obowiązuje Studium Uwarunkowań i Zagospodarowania Przestrzennego – Uchwała CXII/1700/14 Rady Miasta Krakowa z 9 lipca 2014 r. Mimo iż Studium nie jest aktem prawa miejscowego, to uchwalane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego nie mogą naruszać ustaleń Studium, a więc w pośredni sposób wpływa ono na określenie polityki przestrzennej gminy, w tym lokalne zasady zagospodarowania przestrzennego.

Dla stanowienia ochrony w skali krajobrazowej szczególnie istotne są **obszarowe wpisy do rejestru zabytków**. W granicach Kazimierza mamy do czynienia z wpisami do rejestru zabytków układów urbanistycznych, które w obecnej postaci obejmują cały obszar opracowania. Są to:

- Układ urbanistyczny dawnego miasta Kazimierza i Stradomia, decyzja z dnia 23 lutego 1934 r., nr rejestru A-12. stanowiący rdzeń całego założenia,
- Układ urbanistyczny oraz zespół zabudowy Kazimierza w obrębie tzw. „nowego miasta” wraz z historycznymi przedmieściami: Łąką św. Sebastiana, Podbrzeziem oraz Polami Kazimierzowskimi”, decyzja z dnia 18.07.2011 r., nr rejestru A-1273/M.

Ponadto w granicach opracowania i projektowanego parku kulturowego znajdują się fragmenty objęte wpisami:

- Układ urbanistyczny oraz zespół zabudowy dawnej III dzielnicy katastralnej miasta Krakowa - „Nowy Świat, decyzja z 09.06.2015, nr rejestru A-1438/M,
- Bulwary Wiślane, decyzja z 13.06.2011 r., nr rejestru A-1260/M, gdzie Bulwary nie są objęte wpisem obszarowym, a stanowią klasyczny zabytek nieruchomy o liniowej formie i charakterze dzieła inżynierii oraz sztuki ogrodowej.

Obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 4 wskazuje działania, które podejmują organy administracji publicznej mające na celu ochronę zabytków. Wśród nich wymienienia „uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym” Także ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w art. 1 stanowi, że w planowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza (...) wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej; (...). W związku z tym należy zwrócić uwagę na kwestię ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym.

Podjęcie uchwały w sprawie utworzenia parku kulturowego skutkuje obligatoryjnym sporządzeniem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, co wynika wprost z art. 16 ust. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W świetle art. 10 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym obowiązek przystąpienia do sporządzenia mpzp powstaje po upływie 3 miesięcy od ustanowienia parku kulturowego.

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla obszaru sporządzanego parku kulturowego w bardzo szczegółowy sposób opisują działania jakie mogą zostać podjęte w stosunku do budynków, bardzo często rozbijając zapisy na poszczególne obiekty wpisane do rejestru lub ewidencji zabytków. Ustaleniami planów są również ekspozycje, ochrona widoków, ciągów i osi widokowych; zieleń w postaci szpalerów bądź drzew wskazanych do ochrony.

Przy opracowywaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru sporządzanego parku kulturowego należy zaktualizować, zwłaszcza w terenie, istniejące zapisy w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania oraz je uszczegółowić. Utworzenie jednego miejscowego planu zagospodarowania może nieść za sobą niebezpieczeństwo ujednolicenia zapisów dla całego obszaru i zatracenia indywidualnych cech poszczególnych kwartałów. Obecnie miejscowe plany zagospodarowania podzielone są na trzy jednostki, odpowiadające różnym zasobom w miarę jednolitych w charakterze. Należy o tym pamiętać, tworząc akt prawa miejscowego. Pamiętać również trzeba, iż ustalenia tzw. uchwały krajobrazowej (uchwała Nr XXXVI/908/20 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 lutego 2020 r. w sprawie ustalenia „Zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń” - uchwała ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego z dnia 9 marca 2020 r., poz. 1984) zastępują dotychczasowe zapisy planów miejscowych dotyczące małej architektury, reklam (w tym szyldów) i ogrodzeń.

Warto zwrócić uwagę na miejsce zieleni w planowaniu przestrzennym. Bliskość terenów zieleni (parków, skwerów, zieleńców), ich dostępność oraz występowanie zieleni przyulicznej i jej jakość

wpływa na wartość terenów przeznaczonych pod funkcje mieszkaniowe i usługowe. Wzorem krajów wyżej rozwiniętych, zieleń w mieście powinno się postrzegać jako zieloną infrastrukturę, podkreślając kluczową rolę dla rozwoju miasta, jaką pełni spójny, dobrze zaplanowany system terenów zieleni.

Ponieważ uchwała w sprawie utworzenia parku kulturowego ma charakter prawa miejscowego, jej ustalenia są wiążące zarówno przy sporządzeniu studium uwarunkowań, planu miejscowego jak i uchwały „krajobrazowej”. Zapisy w uchwale Parku Kulturowego muszą być niesprzeczne z wyżej wymienionymi aktami prawa miejscowego.

Wytyczne do zapisów w uchwale Rady Miasta Krakowa w sprawie utworzenia parku kulturowego pod nazwą Park Kulturowy Kazimierz ze Stradomiem w Krakowie przedstawione są w rozdziale III.8, natomiast szczegółowo dla każdego wnętrza architektoniczno-krajobrazowego są rozpisane w tabeli integracji.

Przykładowy fragment

| 45